

Anton Martin Slomšek,
Djanje svetnikov božjih – vzgoja duha,
kultura srca in govora v novoslovenskem
knjižnem jeziku sredi 19. stoletja

MARTINA OROŽEN

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, SI – 1000 Ljubljana

SCN IV/1 [2011], 14–47

Prispevek poglobljeno prikazuje obsežno Slomškovo izdajo svetniških življenjepisov *Djanja Svetnikov božjih*, ki je izšla leta 1853–1854 v Gradcu in je pomembna za vzgojo kulture duha (etično držo), kulture srca (plemenitost ravnanja) ter jezikovno, pisno in govorno kulturo izražanja. V besedilih se je uspešno porajal normativno poenoteni, skupni, novoslovenski knjižni jezik 19. stoletja, ki se je nadalje z veliko prizadevnostjo jezikoslovnih teoretikov in jezikovnih ustvarjalcev vrstno tudi uspešno razvijal.

This article analyzes in detail Slomšek's extensive publication of Saints' biographies *Djanja Svetnikov božjih*, published in 1853–1854 in Graz. This publication is of great importance to Slovene literature because it promotes the culture of spirit (ethical standards), culture of heart (nobleness of action) and the linguistic, written and spoken culture of expression. The text successfully initiated a normatively unified, common, new-Slovene literary language in the 19th century which was further developed through the efforts of linguistic theoreticians and practitioners.

Ključne besede: Anton Martin Slomšek, *Djanja Svetnikov božjih*, svetniški življenjepis, novoslovenski knjižni jezik

Key words: Anton Martin Slomšek, *Djanja Svetnikov božjih*, Saint's biography, new-Slovene literary language

Slovensko nabožno slovstvo, ki je nastajalo v t. i. »purističnem obdobju« v desetletjih po izidu Kopitarjeve slovnice (Kopitar 1809), je spričo neugodne literarnozgodovinske oznake ostajalo izven raziskovalne pozornosti. Vendar so prav ta namembnostna vzgojna besedila v razvoju kranjskega in kasneje

enotnega, novoslovenskega knjižnega jezika, zelo pomembna podlaga vseh jezikovnih knjižnih zvrsti in besedilnih vrst. Njihovi pisci, prirejevalci so po Kopitarjevih smernicah, po vzoru kultiviranega ljudskega jezika (slovenska narodna pesem, govor pripovedništva) v dobrih tridesetih letih stari kranjski knjižni jezik, na skladenjski ravnini in v besedišču še prepleten s številnimi arhaičnimi kalki in prvenstveno iz nemščine prevzetim besedjem, po skladenjskih in besedotvornih vzorcih sodobnega govornega jezika normativno preoblikovali. S teh vidikov je bil jezikovno prenovljen ves nabožni knjižni repertuar vključno s cerkveno pesmijo ter poustvarjena in napisana nova vzgojna besedila ob prevodih Krištofa Schmida (gl. Orožen 2006a: 476–484; Legan Ravninar 2006: 519–527). Razširil se je tudi vsebinski obseg dotedanjih prvenstveno bogoslužnih besedil, ki je v zgodovinskem razvoju po protestantskem obdobju vse do konca 18. stoletja obsegal: tiskane lekcionarje, molitvenike, katekizme, cerkvene pesmarice, pridige in katoliški prevod Biblije. Skrb za normativno oblikovanje starega kranjskega knjižnega jezika izkazuje dvakratni ponatis Bohoričeve slovnice (v Ljubljani in Celovcu) in rokopisni večjezični slovarji, ki vse do natisnjenih Pohlinovih jezikoslovnih del (slovnice in slovarjev) ostajajo v rokopisih. Že zgodaj po zatonu protestantizma pa so vidne težnje po vsebinski razširitvi in poglobitvi tega katoliškega repertoarja z deli za vzgojo duha in srca. Razvidne so iz prevodov nekaterih mističnih del, kot je npr. A. Skalarja, *Šula tiga premišluvanja* (iz leta 1643), ki je ostala v rokopisu, ali knjige premišljevanj o poslednjih rečeh, *Nebeški cil* M. Kastelca (1684), zlasti pa natisov oz. ponatisov trikrat prevedenih *Bukev Kempčana* (Hipolit 1719, 1725; Petrinar, Paglovec 1745, 1788; Zalokar 1820), Scupulijeve *Svete vojske* v Paglovčevem (Petrinarjevem) prevodu iz italijanščine, natisnjene leta 1747 (Hipolit 1719, 1725; Petrinar, Paglovec 1745, 1788; Zalokar 1820). *Škofjeloški pasijon* kot prvo dramatično rokopisno besedilo z udeležbo angelov in svetnikov se že preizkuša v skladenjsko spretno izoblikovanih verzificiranih govornih monologih in dialogih, ki morajo biti sodelujočim in gledalcem razumljivi ter tako še predstavnostno vzgojno, slušno in vizualno, delovati na gledalca.¹

Svetniškimi pridigami J. Svetokriškega, o Rogerija in J. Basarja se pridružijo v Pohlinovih molitvenikih že tudi opisi novejših svetnikov (Orožen 2008: 183–193). Vsemu temu janzenistična miselnost na prelomu 18./19. stoletja ni bila naklonjena. In vendar, potreba po versko vzgojnih besedilih, vzgojnih nabožnih vsebinah je bila velika in opismenjenost ljudstva že tolikšna, da je v času normativne preнове kranjskega knjižnega jezika že v letih 1828–1829 tudi prvič izšlo obsežno delo Franca Veritija, *Shivljenje Svetnikov in Prestavni Godovi* (spisal Mihael Hofman, po njegovi smrti dovršil F. Veriti). Drugi razširjeni natis štirih obsežnih knjig z opisi svetnikov in cerkvenih praznikov po veljavnem cerkvenem koledarju pa spet v letih 1831–1844; obe izdaji že v zgledno normativno prenovljenem kranjskem knjižnem jeziku. Iz ganljivih

---

¹ V zadnjem času sta izšli kot novost dve deli: Benedik 2008; Ogrin 2009.

svetniških zgodb je razvidno, kako so te vzpodbudne življenjske vsebine nadalje v slovenskem jezikovnem prostoru motivirale pripovedne vzorce, ki so vodili v razvoj pripovedništva in poljudnega domačijskega zgodovinopisja.

Splet zgodovinskih okoliščin je po Napoleonovih vojnah, po uvedbi splošne šolske obveznosti, po letih hude lakote, privedel do spoznanj, da sta za razvoj bivalnih okoliščin človeka in njegovega duha, potrebni strokovno izobraževanje in vzgoja. Na obeh toriščih so bili prvih štirideset let 19. stoletja v prvi vrsti dejavni odlično izobraženi možje duhovskega stanu s primernimi izkušnjami te vrste. Njihov prispevek na gospodarskem področju (kmetijstvo, čebelarstvo, sadjarstvo, vinoreja) v »purističnem« obdobju je deloma že ovrednoten (gl. Orožen 2007a: 59–75), zdaj pa je na vrsti vzgojno nabožno slovstvo. Ko je namreč to svojo, zlasti jezikovno normativno vlogo v danem času izpolnilo, se je spričo Prešernove pesniške jezikovne ustvarjalnosti (*Poezije*, 1849) in z razvojem slovenskega pripovedništva z Martinom Krpanom (1858) v ospredje pozornosti prebila posvetna književnost kot »estetska kategorija« (tako akademik F. Bernik, Radijski pogovori, III. program RTV, 19. 11. 2008), in tako ostaja vsa raznovrstna prevodna in izvirna tvornost nabožnega slovstva vse do naše sodobnosti izven raziskovalne pozornosti.

Ob pojmu »nabožno slovstvo« se vendarle kaže nekoliko ustaviti in se zamisliti, v čem se to pravzaprav razlikuje od posvetne laične književnosti kot »estetske kategorije«. Med njima se v literarnozgodovinskem vrednotenju že vse od Ivana Prijatelja, izpred druge svetovne vojne, postavlja ostra ločnica. Tako, kot že rečeno, nabožno slovstvo kot besedilna vrsta versko naravnanih vzgojnih besedil ostaja izven znanstvene raziskovalne pozornosti, čeprav jim pri jezikovnem ubesedovanju stilistično-estetske drže nikakor ni odrekati. Ker je le versko vzgojno, namembnostno, ni umetniško, ni uvrščeno v »knjižno proizvodnjo«. Zakaj? Kot da vzgoja ni prava umetnost! Končno pa je tudi za posvetno književnost značilna določena namembnost. Bodisi da gre za idejo narodnosti (19. stoletje), za idejo socialne in družbene pravičnosti (20. stoletje) ali za racionalistično-ateistično ideološko usmerjenost (po drugi svetovni vojni). Tudi v sodobnosti se v književnosti na različne načine manipulira z bralcem, deluje na razum, na čustveno in čutno doživljajsko območje, da bi se spremenil pogled na življenje, na življenjsko stvarnost, ali pa se vztraja pri jezikovnem eksperimentiranju oz. larpurlatizmu. Zanj je pač značilna drugačna namembnost, zato je v ospredju literarnega sporočanja »rušilni naboj«, ki pa ne prinaša za prihodnost nikakršne odrešilne vizije.

Sodobna jezikoslovna teorija o jezikovno-knjižnih zvrsteh in besedilnih vrstah pa je toliko široka, da zajema vsa besedila in tako v raziskovanje lahko vključuje tudi obravnavo oz. vrednotenje nabožnega slovstva. Vzgoja je vsekakor nadvse pomemben življenjski dejavnik. Že star kitajski pregovor pravi:

Če načrtuješ za eno leto, posej žito; če načrtuješ za deset let, posadi drevo; če načrtuješ za sto let, vzgoji človeka!

Nabožno slovstvo obstaja in nastaja kot medij posredovanja vrednot vere, ki je kljub družbenim motnjam skozi stoletja uspešno oblikovala moralno, etično

držo Evropejcev – in preprostega slovenskega podeželana. Zdaj vidimo, kako pomembna je bila njegova vloga, ko se je v sodobnosti, brez verske vzgoje, sesul stoletja skrbno oblikovani evropski sistem vrednot.

Na jezikovno-stilistični in slogovni ravni je med nabožnim slovstvom in posvetno književnostjo osnovna razlika v tem, da prvo pri jezikovnem sporočanju ne išče zavestno opaznih stilemov, ostaja vseskozi na ravni splošne sporočilne razumljivosti, druga pa vidi »u visokih inu kunštnih besedah«, kot se je izrazil že Trubar, del svojega »estetskega« poslanstva (znano ali novo povedati na nov način). Za posvetno književnost je značilna domnevna realnost, tudi nosilci idej nosijo poteze živih osebnosti. Predmet obravnave nabožnega slovstva pa je prvenstveno negativno zaznamovana življenjska stvarnost, etično vprašljivi liki (zunanji človek), ki jih je treba oz. se skušajo ob dobrih zgledih, nosilcih etičnih vrednot, dvigniti na višjo duhovno raven (notranji človek). V ta namen pa so bili, in so še, kako pomembni prav življenjepisi, hagiografije svetnikov, ki so bili živi ljudje s slabostmi, kot mi, pa so jih z vero ob evangeliju in posnemaju Kristusa s samopremagovanjem presegli in dosegli duhovno popolnost ...

Po tej potrebi zastranitvi se vrnimo spet v zgodovino k predmetu naše obravnave. Končno je na začetku 19. stoletja dozorel čas, ko smo tudi Slovenci v svojem jeziku lahko spremljali življenja svetnikov po celotnem cerkvenem koledarju. Kot že rečeno, jih je F. Veriti še v bohoričici napisal v zglednem kranjskem knjižnem jeziku (preko 2500 strani besedila osmerke), ki bo ponazorjeno z njegovimi uvodnimi mislimi. Vsak svetniški življenjepis je zaključen še z obsežnim veroučnim *Naukom* in razlago, ki je občasno zelo dolga, povzeta pa še v zaključni Molitvi. Življenjske zgodbe svetnikov tako nudijo tudi pripovedne vzorce za posvetne povesti. Namesto svetnika je v določene življenjske okoliščine postavljen posvetni junak, junakinja, in tako so nastajale ganljive vzgojne povesti. Že pred Ciglerjevo *Srečo v nesreči* (1836) sta v danih razmerah nastala npr. dva prevoda takih zglednih povesti: *Ita Togenburška grafinja. Lepa in nauka polna sgodba dvanajstiga stolétja, sa vse poboshne krifjtjane popisana, posebno sa tajjste, kateri v'nedol'fhnosti terpé*. Is nemf'hkiga preftavlena (domnevno Juri Kosmač), Ljubljana 1831. Ali npr. *Hirlanda, Bretanjska vajvodinja ali zmaga čednosti in nedolžnosti. Nauka polna povest za starost in mladost*. Ljubljana 1830, z drugim natisom l. 1846.

Čas, ko je pri nas začelo nastajati nabožno vzgojno slovstvo, je pravzaprav le odsev splošnih prizadevanj za vzgojo zanemarjenih vojnih sirot in zapuščene mladine v sosednjih evropskih državah; razumljivo, da na verskih osnovah. Odmevni švicarski protestant, J. Pestalozzi, je v svojih delih (npr. *Abendstunde eines Einsiedlers*, 1780, ali *Linhard in Gertruda*, 1781–1787) razvijal misli o človeku kot družinskem bitju, kar mu je osnova za razumevanje ciljev vzgoje, ki mora ob delu oblikovati razum, srce in ravnanje, ali drugače rečeno, človek naj postopno raste iz naravnega prek družbenega v moralno stanje (*Veliki splošni leksikon*, 1998). Pa tudi sicer so znani vzgojni romani iz 18. stoletja (npr. Goetheja, *Wilhelm Meisters Lehrjahre*, 1795–96). Nič čudnega torej, da je tudi v slovenskih deželah na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem ta vzgojna usmeritev prisotna. Tako M. Ravnikar (in drugi) v Ljubljani že

zgodaj prevaja oz. prireja za šolsko mladino popularnega nemškega mladinskega pisatelja in duhovnika, Krištofa Schmida (*Sgodbe Svetiga Pisma sa mlade ludi*, 1815–1817), v Gradcu je že l. 1824 izšel Dajnkov prevod, *Kmet Isidor s svojimi otroki ino lydmi* (seveda v dajničici in štajerski deželni knjižni različici) (gl. Rajh 1998 in 2002), Slomšek je v Celovcu že l. 1832 s svojimi gojenci v semenišču poslovenil *Prijetne perpovedi sa otroke*, s ponatisom leta 1836. Krištofa Schmida sta prevajala tudi Felicijan Globočnik (*Sala perpoved sa otroke*, Celovec 1836, 1846; *Martin, mladi pušavnik*, Celovec 1836) in J. Burger (*Evstahi, povést is pisem K. Šmida*, Ljubljana 1832; še v metelčici), če omenimo le važnejše.

Vse to so bile vzgojne povesti, pripovedi za učečo se slovensko mladino. Cerkev pa je poskrbela tudi za »izobraževanje odraslih«. Dejstvo, da je Veriti po desetih letih pripravil že drugo izdajo, dokazuje, da je prva bila brana in je pošla. Življenjepisi svetnikov in svetnic pa so v danem času kar trikratno namembnostna besedila: S svojo versko vsebino, predstavljeno ob opisu osebnosti svetnika, svetnice, bralca versko ozaveščajo, oblikujejo njegovo duhovno držo, poglobljajo njegovo versko znanje. Ob zunanjih okoliščinah, časovno zgodovinskem in prostorsko zemljepisnem okviru svetnikovega življenja, pa širijo med bralci splošno kulturno obzorje. In še eno je važno. Po načinu ubesedovanja privajajo bralce na sodobni, knjižni način izražanja in tako se med ljudstvom utrjuje tudi znanje knjižnega jezika oz. kultura govora. Življenjepisi svetnikov tako vzgajajo kulturo duha (etično držo), kulturo srca (plemenitost ravnanja) ter jezikovno, pisno in govorno kulturo izražanja.

Tako nas ne preseneča, da se je A. M. Slomšek kot vsestranski vzgojitelj, učitelj vere, jezika kot skupnega sredstva za sporazumevanje koroških, štajerskih in kranjskih rojakov, ustanovitelj nedeljskih šol, pisec šolskih učbenikov, slovnica in praktični učitelj slovenskega jezika v celovškem bogoslovju (1828–1839), dejavno vključil v ustvarjalnost te vrste. Spomnim naj na *Kerfhanfko Devifhtvo*, napisano še v prenovljenem kranjskem knjižnem jeziku z občasno zaznavnimi jezikovnimi prvinami, tudi razlikovalnim besedjem koroškega prostora, natisnjeno še v bohoričici. Ti »*Potrebni uki, isgledi ino molitve sa shensko mladoft*« (spifali mladi duhovniki v'zelovski duhovfnizi), natisnjeni v Celovcu leta 1834, so bili do leta 1868 sedemkrat ponatisnjeni! Z znanim epigramom jih je ovekovečil tudi Prešeren (Je stara para zlodej, devištva preveč vzela, je njega mlajši Zlomšek prodajat ga začel!). V tej knjigi Slomšek z vidika posebnih kreposti opisuje 52 svetnic (npr.: *Sv. Hema, isglèd kerfhanfke Gospodinje*; *Sv. Isabela sglèd vsmilene devize*; *Sv. Nesh, isglèd nepremaglive devize*, itd.), medtem ko jih v *Djanju Svetnikov božjih* (1853–1854) predstavlja celostno, v dokaj poglobljenem, razširjenem obsegu.

Veriti je po cerkvenem koledarju vključil med hagiografije svetnikov precej manj svetnic kot kasneje Slomšek. Prav značilno je, da pri njem god sv. Heme sploh ni omenjen, medtem ko ji je Slomšek kot koroški svetnici kar trikrat izkazal posebno pozornost (v *Keršanskem Devištvu* 1836, v *Djanju Svetnikov božjih* 1853–1854 ter v *Drobtinica* leta 1854). Tako se zdi povsem razumljivo,

da je nekaj let za Slomškom J. Cigler posebej opisal njeno življenje v razširjeni obliki, pravzaprav kot povest.²

Kako je bila v tem času svetniška tematika aktualna, dokazuje tudi Baragova nabožna knjiga z metaforičnim naslovom *Slate Jabelka* (Ljubljana 1844); v njej se pisec pogloblja v dvanajstih krščanskih čednosti (npr: *Ponifshnost, Pokorshina, Poterpeshlivoft, Saúpanje, Molitev*, itd.). Njihova rast in dosega v življenju kristjana je utemeljevana s spokorno življenjsko držo posameznih svetnikov.

Vsa navedena in še druga dela nabožnega slovstva tega časa so napisana še v prečiščenem, skrbno skladenjsko oblikovanem kranjskem knjižnem jeziku s prenovljenim besediščem, zlasti prečiščeno obredno terminologijo. Tako velja vse do leta 1848, ko je v prvem slovenskem političnem časopisu mladoslovencev, v Sloveniji (izhajala je v Ljubljani samo dve leti, 1848–1850), izšla znamenita *Peticija o Zedinjeni Sloveniji*, v njej pa tudi zahteva po uvedbi (enotnega) slovenskega (knjižnega) jezika v urade in šole. Ker je le-ta dejansko še obstajal v treh deželnih različicah (tradicionalno najmočneje zastopani kranjski, potrjeni koroški in vzhodnoštajerski), je nujno moralo priti do njegovega poenotenja na glasoslovno-oblikoslovni ravnini. Leta 1850 je v ta namen izšel v Sloveniji sestavek Luke Svetca »*O novih oblikah*«, predlog o potrebnih korekturah razlikovalnih glasovno-oblikovnih prvin, ki naj bi v svoji zgodovinsko izpričani prvotni etimološki podobi omogočile normativno knjižno poenotenje vse treh različic v – en skupni knjižni jezik. Sklenjen je bil kompromisni dogovor, ki so ga že kar nekaj časa pripravljali slovenski slovničarji (A. Murko, J. Muršec, U. Jarnik, F. Miklošič, A. M. Slomšek), Anton Janežič pa je »nove oblike« vpeljal tudi v Slovensko slovnico (1854, zlasti 1863) in jih tako normativno uzakonil (gl. Orožen 1996: 103–119; 153–177). V besedilih pa jih je prvi udejanjal A. M. Slomšek s svojimi celovškimi učenci, v teh letih že zglednimi sodelavci in pisci Drobotnic. V tem prelomnem času ima prav Slomšek izjemne, še ne ovrednotene zasluge za razvoj enotnega slovenskega knjižnega jezika sredi 19. stoletja. V svoji jezikovni praksi, bolje rečeno, »celovski jezikovni šoli«, je res izhajal iz Kopitarjevih smernic in idej,³ vendar jih je sooblikoval in poglobljal sam, tudi preobražal glede na praktične in duhovne potrebe v pastoralni danega prostora, zaznamovanega z deželnimi razlikovalnimi jezikovnimi prvinami

² Glej reprint, *Ema Krška. Hagiografije* (Faganel 2007). Izdaji je dodana še prepesnitev njenega življenja uršulinke M. Elizabete Kremžar: *Ema – Korotanski biser*, nastala okrog l. 1938, vendar v rokopisu nedostopna za javnost do te izdaje. Spremno besedo o njej prispevala M. Stanonik.

³ Med temi je bil prav načrt o prenovi starega kranjskega knjižnega jezika v nabožnem slovstvu, ki naj bi ga izvedli jezikovno izobraženi duhovniki, učenci Stolice za slovenski jezik v Ljubljani in Gradcu. V Celovcu je to delo dolga leta prostovoljno opravljal spirital v bogoslovju, Slomšek, in tako za Lavantinsko škofijo vzgojil vrsto jezikovno nadarjenih ustvarjalnih sodelavcev. Vključeval jih je v vse svoje slovstvene načrte in dejansko je v Celovcu osnoval ter izoblikoval svojo »jezikovno šolo«. Spoznavamo jih v njegovih delih in v vseh letnikih *Drobotnic* (od 1847 do njegove smrti leta 1862), kjer so pod prispevki podpisani. Slomšek je imel velik smisel za skupinsko delo, ki je dejansko v danem primeru prineslo dobre rezultate.

tako na Koroškem kot na Štajerskem. Kot slovenski Pestalozzi⁴ je s svojo živo besedo, s svojimi spisi ob geslu: Sveta vera bodi nam luč, materni jezik pa ključ do zveličavne in narodove omike, za osnovnimi deli, ki so dobro znana (*Blaže in Nežica v nedeljski šoli, šolska berila, molitveniki, prigodniške pesmi*) (gl. Ferenčak 2009), ljudstvu in duhovščini oskrbel tudi duhovno in jezikovno nadgradnjo s svojimi pridigami⁵ s Pastirskimi listi, z ustanovitvijo in zasnovo Drobtinic, ki so izhajale od l. 1846 dalje kot izvrsten zbornik za pastoralo, duhovno in kulturno razgledanost ter vzgojo ljudstva. Za kmetijsko-rokodelske vsebine, občasno popestrene tudi s političnimi, leposlovnimi, etnografskimi in poljudnozgodovinskimi prispevki, so skrbele Bleiweisove Novice v Ljubljani, Drobtinice pa so zaživele bolj med koroškimi in štajerskimi Slovenci; tudi pisali so jih prvenstveno Slomškovi celovški učenci slovenskega jezika. Razkrivajo nam pravzaprav Slomškove vzgojne in jezikovne smernice, skratka, njegovo normativno jezikovno šolo. Za Drobtinice je v danem času značilen neprimerno lahkotnejši ubesedovalni način različnih besedilnih vrst, kot ga zaznavamo v Bleiweisovih Novicah. Zanimivo, da so Drobtinice tudi vse od začetka med drugim prinašale domačijsko, kulturološko-zgodovinsko zaznamovana življenja svetnikov z lepo naslovno upodobitvijo in častilnim verzom svetnika. Leta 1848 npr. o sv. Maksimilijanu Celjskem, 1849 o sv. Modestu, leta 1850 o sv. Miklavžu, leta 1851 o sv. Mohorju in Fortunatu, leta 1854 o Zveličavni Hemi, slovenski knezinji, 1856 o sv. Martinu, leta 1857 o sv. Frančišku Ksaverjanu, leta 1858 o tržaškem patronu, sv. Justu itd., torej o patronih slovenskih pokrajin.

V času, ko je bila v Ljubljani polemika glede uvedbe »novih oblik«,⁶ ki jih je predlagala Cigaletova Slovenija (»dunajski Slovenci«) zelo razgreta, je A.

⁴ Primerjava s švicarskim vzgojiteljem ni naključna. Že pred drugo svetovno vojno je Ema Deisinger pod naslovom »*Slomšek – Pestalozzi*« v pedagoškem časopisu *Slovenski učitelj* kar v treh letnikih (l. 37, 1936; l. 38, 1937; l. 39, 1938) obravnavala to temo. Ob tem kaže pripomniti, da so podobno razumevali Slomškove zasluge in prizadevanja za vzgojo rojakov tudi Slovenci v Švici, pravzaprav lektorat slovenskega jezika prof. Ljudmile Schmid - Šemerl, ki so mu leta 1962 v spomin na njegovo bivanje v Rogiški Slatini, kjer je vodil svoje zadnje duhovne vaje v treh jezikih (slovenščini, nemščini in latinščini), iz hvaležnosti dali vzditati spominsko ploščo.

⁵ Glej *Hrana Evangelijskih naukov bogoljubnim dušam dana na vse nedelje in zapovedane praznike v leti* (leta 1835, 2. izd. 1845) in *Apostolska hrana bogoljubnim dušam dana po branji apostolskih listov ino drugih bukuv svetiga pisma, za nedele ino svetke cerkveniga leta*. Pisal Anton Slomšek, nekdajni nadfajmošter u Vuzenici. V Celovci 1949–1950. Glej o tem M. Orožen 2007b: 136–153.

⁶ »Nove oblike« so pravzaprav etimološki popravki določenih razlikovalnih glasovno-oblikovnih prvin, ki so opazno razdvajale obstoječe deželne knjižne jezikovne različice. Svetec jih je navedel le manjše število, da ne bi preveč podnetil »novooblikarskega viharja«, ki se je dvignil v Ljubljani. Gotovo jih je vpeljala »dunajska« Slovenija pod uredništvom M. Cigaleta. Zdi se potrebno pripomniti, da sta bila oba s Svetcem – Kranjca. Od glasoslovnih predlaga naslednje: namesto *de – da*, namesto *š – šč* (*kleše – klešče*), namesto *ner lepši* (za vse tri spole) – *naj lepši, najlepša, najlepše*; enotne končnice za sr. spol: *lepe mesta – lepa mesta*; roditeljska končnica *-iga – -ega* (*lepiga – lepega*), edninski orodniški in množinski dajalniški *-am – -om* (*z bratom, za mestam – z bratom, k bratom; za mestom,*

M. Slomšek v Celovcu pripravljaj svojo novo izdajo svetniških življenjepisov, *Djanje Svetnikov božjih*, ki so v dveh knjigah izšli leta 1853–54 v Gradcu; približno 1700 strani besedila.⁷ Djanje Svetnikov božjih je prvo delo, ki po predlogih dunajskih »mladoslovencev« upošteva in uveljavlja »nove oblike«; ne še povsem dosledno, tudi ne vseh, a led je bil prebit. V teh dveh knjigah Svetnikov božjih se je uspešno porajal normativno poenoteni, skupni, novoslovenski knjižni jezik 19. stoletja, ki se je nadalje tudi z veliko prizadevnostjo jezikoslovnih teoretikov in jezikovnih ustvarjalcev zvrstno uspešno razvijal – mimo nabožnega slovstva, ki mu je ustvarilo izhodiščno podlago.

Slomšek se je zavedal velike potrebe in koristnosti svetniških vzgledov kot primernega čtiva za rojake. Za podlago je vzel priznana nemško izdajo svetniških življenjepisov jezuita *Vogla*,⁸ vendar se predloge ni togo držal, kot tudi ne Veritijeve razvrstitve po cerkvenem koledarju; z njim se ne ujema tako glede razvrstitve in izbora svetnikov, posebej ne svetnic, katerih število je pri Slomšku močno naraslo (za približno 40). Izbor svetnikov je Slomšek kar najbolj prilagodil domači verski tradiciji in cerkvenim določilom. Upošteval je šibko versko znanje, zlasti pa vzgojne potrebe ljudstva na domačih tleh, prvenstveno na Koroškem in Štajerskem, oziral se je na govorno jezikovno izražanje, na ljudski jezik, ki ga je v svojih delih požlahtnil in ustvarjalno dvignil na višjo, knjižno ubesedovalno raven.

Ozrimo se še za dobrih dvajset let nazaj, na prvo Veritijevo izdajo, za katero prvotni viri niso znani, na *Shivljenje Svetnikov in prestavne godove* iz leta 1828, kjer v Predgovoru takole osmišlja svoje delo:

Dofih mal je slo malo na fvetlobo prifhlo od shivljenja Svetnikov v flovenfkim jesiku: sato jim jim téle bukke spijal, in s' boshjo pomozhjo jim hozhem f'he druge saporedama sa vse mefze zeliga leta spijati, de bodo shelje dobrih nafitene l...l

k mestom) in še kaj. Tem predlogom, ki jih Slomšek s sodelavci večinoma sprejema, se pridružujejo v njegovih besedilih še dodatne. Tako npr. zaimenski in orodniški *-oj* za ž. spol (*z mojoj rokoj*) in koroška pridevniška dajalniška ter mestniška končnica ž. spola *-ej* (*mojej ženi, pri mojoj sestri*). Značilnost njegovega pravopisa je tudi še pisava *er* za kasnje vpeljani zlogotvorni *r* (*smert – smrt*) ter občasna nihanja pri zapisu polglasnika. Vse kaže, da se je Slomšek pri uvedbi »novih oblik« prvenstveno opiral na Murščevo *Slovensko slovnico* (1847), prvo s slovenskim razlagalnim jezikom, ki pa je bila prav zaradi teh oblik v *Novicah* (1850) predmet uničujoče Potočnikove kritike. Sicer pa je Slomšek sam kot slovničar zelo dobro poznal slovnično zgradbo slovenskega jezika, ob ubeseditvah najrazličnejših vsebin pa sam odkrival prikrite, še neubesedene sistemske skladenjske možnosti, besedišče pa bogatil s tvorjenkami in pogovornimi besednimi zvezami, aktiviral pa je spopomensko tudi staro pokrajinsko razlikovalno besedje.

⁷ Zakaj tak naslov? M. Pleteršnik v (Slovensko-nemškem) slovarju pod geslom *djânje*, das Thun, navaja tudi d. svetnikov, die Geschichte der Heiligen. Slomšek pa z besedo »djanje« očitno prvenstveno izpostavlja njihovo izredno dejavnost v danih družbeno-zgodovinskih okvirih.

⁸ Glej Miklavčič 1967a: 29–30; Miklavčič 1967b: 69–70. V prispevku v nadaljevanju je predstavljen ves historiat slovenskih izdaj Življenja svetnikov do sodobnosti, naveden pa je tudi vir, ki ga je Slomšek uporabljal.

Ozhitno sposnam, de fo mi pomagali prezhafitilivi Gofpod Mihael Hofman, nekda korar v' Novomeftu, ktiri fo prvi dan Kimovza 1826 v'Bogu safpali: Oni fo s' ftanovitnim pridam, in hvale vredno uzhenofstjo fpifali veliko od preftavnih prasnikov, od shivljenja fvetnikov, in vfe to pomnoshili s' lepimi nauki. To mi je bilo dobrotljivo v roke dano, in njih pridnoft je mojo delo slo polajfhala !...!

Kar v' dobro napeluje, je pomagljivo, ako bi tudi bile prilike, ktirih je dofti tudi v'fvetim evangelji: ne fmemo pa foditi od mogozhnosti gnade boshje nad fvetniki po svoji flabofti. V' popifovanji shivljenja fvetnikov fim fe fkerbno varoval, kar bi samoglo veft flabih raniti.

Ljubi Slovenzi! Berite te in prihodne bukve od fvetnikov s'miflijo in voljo fvoje shivlje-nje poboljšhati. Svetniki naf uzhe ljubiti Boga is vfiga ferza; ftanovitno njemu flushiti; v'pokorfhini radovoljno in svefto shiveti; pravizhno in ufmiljeno gofpodovati; fvoje grefhno telo pokoriti; nadloge in krivize voljno preterpeti; ftorjene krivize popra-viti; refnizhno fe fpokoriti; fovršahnikam savolj Boga odpufhati; po vfih sapovedih ftanovitno shiveti. Svetniki fo bili zhloveki kot fmo mi; vfih ftanov fo bili kakor mi; v'fredi pohujfhanja fo bili ko mi, pa s' gnado boshjo fo premagovali sapeljive fkufhnjave, mozh hudizha, filo hudobnih, vfe.

Da je v razmeroma kratkem času (1828–1853) prišlo do občutnih knjižnih jezikovnih normativno-ubesedovalnih sprememb, se prepričamo, ko vzamemo v roke Slomškovo Djanje Svetnikov božjih. Slomšek nam v svojem uvodu dobrih dvajset let kasneje že v poenotenem slovenskem knjižnem jeziku »celovške šole« razkriva drugačen, kar romantično-realistični način upovedovanja, tako značilen za njegove pridige. Tudi pisava, gajica, dokazuje, da je huda »abecedna vojska« že mimo. Takole bralce nagovarja:

Keršanska duša! Vzemi in beri Djanje Svetnikov božjih, izvolenih prijateljev in prijateljic tvojih. Življenje svetnikov, pravi sv. Frančiško Zalezian, je živ evangeli Kristusov, ki ti prelepo kaže pot izveličanja – pot življenja svetiga.

Hočeš po pravi poti izveličanja serčno hoditi, bali, hočem te u ograd ali vert naše prelube matere, svete katol. cerkve peljati, u rožni ograd, ktereга je vsmileni Jezus svoji nevesti zasadil, in kojega sv. Duh rosi, da rastejo in neprenehoma u njem cveté božji svetniki in svetnice, kakor nebeške rože, mnogoverstno pisane po svojih čudežih in svetih čednostih.

V Kazalu razvidno oznako svetniških osebnosti⁹ takole metaforično predstavlja:

Pervo dobo kristianov so cvetele rože kervavo rudeče svetih mučenikov, ki so prelili za Jezusa svojo kerv. Svet njih ni bil vreden, in Jezus jih je presadil u nebeški vert svetiga raja. – Za njimi najdeš u pušavi skrite modre violice svetih pušavnikov – po mnogo samostanih bele lilie čistih devic, nedolžne Jezusove neveste. Pod ojstrim trnjem posta in pokorjenja so prirastile in napolnile s žlahtnim duhom svete ponižnosti in notranje svetosti ves keršanski svet. – Za njimi so rastle in še rastejo zeleni rožmarini svetih spoznavcov in pobožnih vdovic vsakega stana in vsake starosti.

---

⁹ Tako npr. Sv. Albin škof; Sv. Donat škof, mučenik; Sv. Damian in Kozma, mučenika; Sv. Baldomir, rokodelec; Sv. Barbara devica, mučenica, Sv. Boštian hlapec; Sv. Elizabeta mati ubogih; Sv. Cita devica, dekla itd.

Lepo se je svetila luč njih čednosti pred ljudmi, in pripravljeni so šli, kakor modre device s svojim ženinom u nebeško veselje. Iz vsih tih nebeških cvetic spleta sveta kat. cerkev veličasten venec premage svojemu ženinu; oni so krona Jezusova in Jezus je sonce izvoljenih. – Oh, kako čuden (pomeni čudovit) je Bog u svojih svetnikih! Kako ljubeznivo nam občestvo svetnikov! Oni nam roke podajajo in nas oživljajo za nebesa skerbeti !.../ Življenje svetnikov je kristianom vsigdar veliko veljalo, in še velja, ter ljudi u pravej véri terdi, hude grešnike k pokori, pravične u dobrem stanovi, dramu zaspane, mlačne ogreva, tolaži žalostne in osupnjene serca; daja bolnikom poterplenje, njim dela kratek čas, in revne oveseluje. Ni ti starosti, ne stanu, ki bi u svojih revah in težavah med svetniki tovarša ne najdel, ki ga prijazno vabi rekoč: »Ravnaj se po meni, kakor sim se jaz po Kristusu.« –

Se hočemo enkrat v družbi svetnikov veseliti, mormo, jih posnemaje, za njimi hoditi. Svetniki so bili slabi, kakor mi – so bili vsih stanov, kakor mi – so imeli skušnjave, kakor mi – so u sredi hudobnega sveta živeli, kakor mi; oni so s božjo pomočjo premagali; zmagali bomo tudi mi. »Ako so oni in one, zakaj bi pa mi ne?« pravi sv. Avguštin.

Že iz obeh uvodov v življenje svetnikov, iz Veritijevega in Slomškovega, je razvidna normativna in slogovna naravnost ubeseditve. Veriti še dokaj hladno, razumsko, še utesnjeno normativno strogo umerjeno naznanja svoj namen, Slomšek pa s toplino, z metaforičnim zanosom, kot ga poznamo iz njegovih pridig, že v normativno določenem vseslovenskem knjižnem jeziku, z delno ubeseditvijo »novih oblik«, napoveduje koristnost in lepoto vsebine Djanj. Če bežno preletimo Kazali obeh piscev, Veritija in Slomška, se nam ob nizanju svetniških godov po cerkvenem koledarju, ob poimenovanju svetnikov oz. njihovih stanov, razkrivajo tudi določene besedotvorne razlike in že tudi razlikovalna terminologija. V prihodnje so v večji meri obveljale Slomškove izbire. Tako npr.:

VERITI: *Obresovanje Jefufovo, Sveti Polikarp, fhkof in marternik; S. Gidon meshnar;*

SLOMŠEK: *Obreza Jezusova, Sv. Polikarp, škof in mučenec; Sv. Gidon, cerkovník;*

VERITI: *S. Hermagora in Fortunath, marternika, Krajnsfke deshele pomozhnika; S. Petra Ketine; S. Mihael veliki angel;*

SLOMŠEK: *Sv. Fortunat in Mohor, mučenika; Sv. Petra verige; Sv. Mihael, arhangel.*

Ko je Slomšek pripravil načrt za izdajo tako obsežnega dela, kot je Djanje Svetnikov božjih, je k sodelovanju že lahko povabil svoje nekdanje učence slovenskega jezika. V tem času so že bili nekateri odlični mojstri peresa in ugledni duhovniki Lavantinske škofije. Celotni sestav kaže na jezikovno-združevalni vidik, saj je Slomšek upošteval pisce vseh slovenskih pokrajin, tako je npr. v delo vključil tudi M. Ravnikarja in Š. Kocjančiča, oba rojaka iz osrednjega jezikovnega prostora. Vsi, razen dveh, so kot zaslužni možje vključeni v SBL. Bili so to gospodje: Jožef Ulaga, Mihael Pikel, Janez Zumper, Juri Caf, Felicijan Globočnik, Peter Cizej, Jernej Ciringer, Matevž Ravnikar, Štefan Kocjančič, Franc Sorčič, Franc Kosar in Slomšek sam, povrhu še kot glavni jezikovni redaktor. Torej dvanajst prevajalcev oziroma ustvarjalnih oblikovalcev tako privlačno in sugestivno napisanih svetniških življenjepisov, ki

pa se po določenih jezikovnih prvinah med seboj še prepoznavno razlikujejo. Slomšek sam naglašča, da:

./.../ ako to Djanje svetnikov pazno čitaš, ne spotikaj se, če zapaziš, da niso vsi popisi svetnikov iz ednega peresa potekli. Kakor v občestvo svetnikov verjem, tako obsežno delo ljubim in mu zaupam, kajti sdružena moč veliko premore, in veliko jeh lahko stori, kar bi ednemu bilo preteško. Kakor pa ljudje u vsakem kraju ravno tistega jezika nimajo, in razne besede razno gučijo (govoré), jih tudi včasih razno zapišejo. Gerdo bi bilo jih vkarjati, in še gerše jih za to grajati, ako se vsakemu beseda prav po domače ne zarobi. Prava ljubezn ne sodi hudo, pa tudi komarjev ne preceja, kedar potreba ni (uvod, VII–VIII).

Iz uvodnih besed je razviden Slomškov razumevajoč odnos do tako zahtevnega skupinskega dela, zlasti v vprašanih jezikovnega ubesedovanja.

Skušajmo zdaj v glavnih obrisih predstaviti to Slomškovo delo in izpostaviti njegove odlike. Nikakor ni izgubilo svoje aktualnosti, nasprotno; nam, ki smo vzdušju te dobe precej odmaknjeni, more na novo spregovoriti ...

Djanje Svetnikov božjih in razlaganje prestavnih praznikov ali svetkov je izšlo v dveh delih (I, II) leta 1853–1854 v Gradcu. *Spisali družniki sv. Mohorja, na svetlo dal Anton Slomšek*. Kazalo godov I. in II. dela z razvrstitvijo svetnikov in drugih cerkvenih praznikov po abecednem redu dosega število 581, obseg oz. dolžina hagiografij pa je različna; 2–6 strani, odvisno od pomembnosti svetnika v določenem času in prostoru, pa tudi glede na vire, zapise in izročila, ki so o posameznikih ohranjeni oz. uporabljeni. Oba dela, vključno z uvodom in kazalom, presegata 1507 strani besedila. Nobeno slovensko pripovedno delo tega časa in 19. stoletja sploh ne premore tolikšnega pripovednega razmaha. Obsežno je skoraj kot Biblija, ki je v tem času ponovno nastajala v novem prevodu.¹⁰ Besedila Djanj jezikovno-normativno niso povsem enotna in avtorsko niso označena. Celotno jezikovno redakcijo s sestavo Nauka in posneme ob vsakem življenjepisu svetnika in svetnice je izpeljal Slomšek sam. Opravil je nepredstavljivo delo. Kot je nakazal že v uvodu, je razvidno, da je na skladijski ravni in v besedišču dopuščal nekatere avtorske ali pokrajinske značilnosti, ki dajejo slutiti deželni izvor pisca. V jezikovnem pogledu pa je za nas važna normativna (in slogovna) podoba sporočila na vseh jezikovnih ravninah. Kljub (delni) uvedbi »novih oblik« še ne moremo govoriti o popolnem normativnem poenotenju jezika, pač pa o njegovem uspešnem začetku. Glasoslovno-oblikoslovne razlike, ki so razdvajale kranjsko, koroško in vzhodnoštajersko knjižno različico, so bile s tem delom prvič načrtno presežene in zgledno oblikovani pripovedni knjižni jezik lepo teče. O tem se bomo ob izbranih ponazoritvah

¹⁰ Zanimivo, da je nastajal ta podvig tudi v Slomškovem krogu v Celovcu. *Placid Javornik, »benediktinar, c. k. učenik svetega pisma Stare zaveze in istočnih jezikov na bogoslovskim učilišču v Celovcu«* je v letih 1848–1854 prevedel Staro zavezo, do III. Mojzesovih bukev. Prvi *Sv. Mojzesovih bukev* z obsežnim komentarjem je izšel l. 1848 v Ljubljani. Nadalje je bil P. Javornik v krog sodelavcev – prevajalcev vključen v Ljubljani, kjer je nastajal nov prevod Svetega pisma, t. i. *Wolfova Biblija*. Izhajala je v letih 1856–1859, ki pa »novih oblik« še nikakor ni upoštevala.

lahko prepričali. Hagiografije so izražene pripovedno, brez opazne stilizacije sporočila. Stvarna pripoved (referencialna funkcija jezika) je občasno zaznamovana ekspresivno, skladno z vznemirljivo vsebino. Skladenjski vzorci so povzeti po naravnem govornem izražanju; med njimi občasno še zasledimo privajene arhaične oblikoslovne in skladenjske kalke, tudi posamične stare prisvojenke, pa tudi nekatere sočasne dogovorne knjižne skladenjske rešitve,¹¹ ki so bile kasneje iz knjižnega jezika izločene. V glavnem pa je poslovenjena tudi že vsa obredna terminologija. Po potrebi so prisotne pomensko ustrezne novotvorjenke, pogovorne besedne zveze, pokrajinsko izvirno besedje in ljudski pregovori. Besedila so napisana nazorno, razumljivo in za bralca privlačno. Ob takem pristopu, takem sporočevalnem načinu, je pričakovati tudi zagotovilo, da bo namembnost dela dosežena. Slovensko ljudstvo, mohorjani, so z vzgojno vsebino osvajali tudi njeno jezikovno obliko, nastajajoči vseslovenski knjižni jezik. V tem dejstvu pa je tudi še nedocenjena zasluga tako obsežnega dela za vzgojo duha in kulturo srca, pa tudi splošno kulturo jezikovnega izražanja slovenskega kristjana na prelomu 19. stoletja.

Da bo lažje razumeti, kakšen normativni premik je bil izpeljan v knjižni jezikovni zgradbi in upovedovanju, se kaže vsaj bežno ustaviti ob besedilni primerjavi nekaterih svetnic v *Keršanskem devištvu* in *Djanju*. Na prvi pogled je najbolj opazna različna pisava. Prvo delo je natisnjeno v bohoričici, drugo že v gajici. Knjižni jezik Keršanskega Devištva je sistemsko prepoznan še kot puristično prečiščeni, središčno slovenski – kranjski, Djanje Svetnikov božjih pa je napisano že v poenotenem, vseslovenskem knjižnem jeziku. Deli tudi z vidika obvestilnosti nista enako zasnovani. Svetnice, mučenice v Devištvu so stavljene ženski mladini za vzgled z vidika določene kreposti, zato so natančneje okoliščine iz njihovega življenja opuščene. V Djanju pa nasprotno. Življenjepisi je zasnovan v nekaterih primerih (kot npr. pri sv. Emi, koroški knezinji, ali pri Zveličani Lihard, pošteni zakonski in milodarni vdovi, tudi koroški rojakinji) zelo podrobno, dodatni *Nauk in posnema* pa izpostavljata njihove posebne kreposti, ki so dobrodošlo izhodišče za sprotno aktualno katehezo. Primerjava besedilnih odlomkov bo pokazala, kako veliki odstopi so bili možni in kako je Slomšek starejše pripovedne vzorce razširjal. Tako je razvijal nesluteno pripovedno prožnost in sproti normativno preobražal vse

---

¹¹ Med oblikoslovnimi kalki izstopajo nekatere predložne zveze npr. *od* + rodilnik ob trpnih zvezah, tudi v mestniški vlogi; pojavlja se še arhaična zveza *skozi* + tožilnik, Slomšek sam izpušča predlog *od* v zvezah, ki ga zahtevajo (hiperkorektura), in podobno. Zelo opazna je raba namernega in celo zgodovinskega nedoločnika kot skladenjskega strnjevalca, in seveda v nekaterih svetniških opisih pogoste deležijske zveze z deležji na *-oč*, *-aje*, in preteklega na *-vši*, vse v vlogi skladenjskega strnjanja. Vemo, da je tako izražanje gojil zlasti M. Ravnikar, tuje pa ni bilo piscem iz Radgonskega kota. Kolikor se ta raba pojavlja, je besedilno skladenjsko ustrezna in učinkovita. Občasno je rabljen predpreteklik, posebej zanimiva pa je izmenjava opisnega preteklika z zgodovinskim sedanjikom, ki prispeva k napetosti in živahnosti pripovedovanja. Tudi stava naslon občasno kaže na vzhodno rabo, kot tudi trpnik s *se*.

jezikovne ravnine. V ponazorilo ugotovljenega sta izbrana dva življenjepisa: *svete Helene in svete Neže*.

S. Helena je mati perviga kerfánfkiga zesarja Konštantina. Rojena od bornih ajdovfkih ljudi, pa sale postave ino glave modre, je rimfkiga vojšhaka Konstanzja Klora sa masha dobila, ki je po tém sa zesarja povsdignen bil. Alj flaba je bila vfa njena frezha, ker fhe práviga Boga fposnala ni (Keršansko Devištvo: Sv. Helena, isglèd dobrodarne kristjane, 72).

Sv. Helena, slavna mati perviga keršanskega cesarja Konštantina, je bila, kakor se sploh misli, slovenskega rodu; zato se tudi po vsih slovenskih krajih posebno časti, in veliko belih cerkvi se sv. Heleni u čast sveti. Rojena vbogih ajdovskih starišev, pa zale postave in bistrega uma je rimskega vojšhaka in poglavarja Konštancija Klora moža dobila, kateri je poznej u cesarsko čast povzdignen kristianom posebno dober bil, in jih veliko u svoji službi imel. Po njih je tudi cesarica Helena sveto vero spoznavati in ljubiti jela (Djanje: Sveta Helena, cesarica, I., 375).

Mogozhen Konstantín, njeni fin, je imel s' fvojim nasprótnikom hud ino nevárn boj. Bal se je od fvojga fovráshnika premagan biti. V'tej fkerbi se njemu na nebi fvetel krish perkashe, ino na krishi befede sapišane: »Po tem snamenji bosh premagal.« – Dal je satorej na fvoj bandér slat krish narediti, ga pred febó v'vojfko nefti, ino fovrashnik je bil pokonzhan. – Po tém se je on kerstiti dal, in tudi njegova she per shtir ino fhétfdefet lét stara mati Helena. Od tega zhaša je bila ona vfa gorezha sa fsveto Jesusovo véro; je zérkvam po mestih ino po vefih lepe, drage zerkvne rezhi vbogajme dajala, ino je vfa ponishna s' drugimi kristjánami k' boshji flushbi hodila. (Keršansko Devištvo)

Mogočni Konštantin, njeni sin, je imel s' svojim nasprotnikom Maksenciom hud in nevaren boj; šlo mu je za cesarsko krono. V tej veliki skerbi se njemu na nebi svetel križ pokaže, in na njem veličastne besede pisane: U tem znamenju boš zmagal. Brez odloga da na svojo bandero zlat križ narediti, ga pred seboj u vojski nositi; sovražnik je bil pokončan, in Konštantin u kratkem edini cesar vsega širokega rimskega sveta. Potem se je dal kerstiti; in tudi njegova že pri 64 let stara mati Helena. Od tega časa je bila ona vsa goreča za sveto vero Jezusovo, da se je širila, in pomnoževala božja čast. Postavila je s' svojim sinom cesarjem po mestih in deželah lepih cerkvi, ktire je krasno in drago okinčila in ozalšala, ter je vsa ponižna s' drugimi kristiani skerbno u cerkv k službi božji hodila (Djanje).

Besedilo v Keršanskem Devištvo se, kot tudi pri vseh drugih svetnicah, zaključí z verzom, ki povzema osnovno lastnost svetnice, sv. Helene:

*Vfako pridno dobro delo   Le kdor dela dobro rad
Bo plazhilo tam imelo.   Bo v'nebefih tam bogat.*

V Djanju pa njenemu razširjenemu življenjepisu sledi tudi *Nauk in posnema*, zajeta v dveh točkah. Ob romanju sv. Helene v Sveto deželo in njenih zaslugah za cerkev božjega groba spregovori Slomšek tudi o romanjih danega časa, v drugi točki pa o pomenu in potrebi opravljanja dobrih del. Kako je Slomšek znal učiti, kako je vse vedel in vse videl in tudi povedal, kar je bilo v luči vere prav ali narobe, nam izvrstno ponazarjajo misli Nauka:

1. Sveta Helena se je u visoki starosti napotila svete mesta obiskat; njena božja pot je bila prelepa steza pobožnih in pa dobrih del. Tudi ti morebiti rad po božjih potih hodiš; ali kakšni so pa tvoji božji poti? Prepegosto po božjih potih hoditi ni po navadi dobro;

leško dolžnosti svojega stanu mudiš in se postopanja privadiš. Od takih romarjev pobožni Tomaž Kempčan prav govori: »Kteri veliko romajo, se redko izveličajo.«

S tem argumentom se Slomšek sooča z lastno sodobnostjo oz. božjepotnimi nameni svojega časa. Pogovorno ekspresivno se glasi njegovo svarilo takole:

Najhujša pa je razvada, in mladini najnevarnejša, po bližnem cerkvanju letati, u slabe tovarišije zahajati, pijančvati, rajati in reči dopernašati, kojih še ziniti se nespodobi. Varuj se takih božjih potov! Se pa na kako sveto Goro, alj u kako dalno cerkvo podaš, do koje posebno zaupanje imaš, hodi u duhu pokore, u pobožni tovaršiji, in pomni gredé, da smo popotniki iz časnosti u večnost ter iščemo svojega doma u hiši Očeta, kder je nam vsmileni Jezus veliko prebivališ pripravil, naj jih srečno zaslužimo, kakor sv. Helena.

Druga točka strnjeno povzema »dejanja« sv. Helene v veri in za vero. Takole je zapisal:

2. Sv. Helena je vse svoje dni, kar je kristiana bila, neprenehoma dobre dela opravljala, grešnike svarila, nevedne učila, in posebno svojega sina, cesarja Konstantina, u dobro opominjala, veže božje lepšala in vbogaime dajala. Oh, kolika tolažba je na smertni posteli tako življenje, u božjo čast obernjeno, bogato dobrih del! Kolika žalost pa mora biti, ako grešnik posledno uro u pretekle leta pogleda in si očitati mora po besedah sv. Pisma: »Moji dnevi so pretekli, in niso česar dobrega videli!« – Torej delaj neprenehoma po izgledu sv. Helene, kar te bo enkrat posledno uro veselilo (377).

Od prvotnega zapisa o življenju sv. Neže v Keršanskem Devištvo je v drugem, v Djanju, ostalo komaj kaj stičnih točk; opisa se precej razlikujeta. Gola dejstva so v Djanju upovedovalno razširjena s podrobnostmi (pomnožijo se prilastki, prislovna določila, polstavki itd.), ki nam lik svetnice ganljivo vsestransko osvetlijo ter v nas ob njeni pripravljenosti na mučeništvo vzbujajo občudovanje in sočutje.

Kaj devifhki stan veljá, kako fe sapeliv fvét premaga, nam f. Nesho lepo, de nizm lepfhi, pokashe. Bila je v'Rimi bogatih starifshov hzhér, she v'fvojem trinajstim leti toljko sala ino ljubesniva, de je veliko fhubzov imela. Med vfemi jo hozhe Prokop, rimfkgiga oblaftnika fin, sa fvojo imeti: Pofhilja ji na dom mnógotere ino drage dare, pa she ne pogleda jih, ino mu je nasáj pofhle. Sazhél je sa njoj lásiti, de bi njo premotil; alj spodila ga je rekozh: »Poberi fe fitni sapelivez, ino ne misli, de bi deviza fe tebi vdala, ki je Gosfodu vfiga fveta sarozhena. Zhifte dufhe fo saklad alj shaz nebéfshkiga Shénina ino nevmerlívofst je njihova juterna« (dél alj dév). Sapifhi fi dekelza te befede globoko v'fvoje ferze, ino tudi ti sapelivzam takó odgovori. (Kerfhansko Devifhtvo: S. Nesho, isgléd nepremaglivo devize, 114)

Med vsemi sv. Devicami, ki so za sv. Vero kerv prelile, sv. Neža mende najbolj slovi, ko prava junakinja keršanska. Sv. Jeronim pripoveduje, da njeno življenje visoko hvalijo vsi narodi u vsih pismih in jeziki, ker je premagala slabost otročjih let in grozovitost kervoloka, u dokaz, koliko je vredna prelepa cvetlica – deviška čistost. To govori od nje tudi sv. Ambrož. Neža je bila rojena u Rimu od plemenitih in premožnih starišev. Komej je začela poznavati, da ni lepšega blaga na zemlji, ko deviška čistost, je že sveto zaobljubo storila, se Bogu darovati in devica ostati vse žive dni. Bila je lepe postave in krasnega obličja. Ko enkrat sramožljivo iz učilnice domu gre, jo zagleda sin cesarskega namesnika Simfronia. Njeni krasni obraz se mladenču tako globoko u serce vtisne, da je noč in dan pozabiti ne more. Poda se k njenim staršem, in jih prosí, naj mu dajo hčer

za nevesto. Prinesel je s seboj dragocenih darov, ktere je ponudil čistej devici. Ali Neža se blišče juterne ne dotakne, ampak mu odkrito in resno odgovori: »Ne hodi k meni! Imam že drugega ženina, kteremu sim poklonila svoje serce. Bogatejši je in žlahtnejši od tebe; njemu hočem zvesta ostati, in mu iz serca vdana biti.« (Djanje: S. Neža, devica, mučenica, I., 74)

Žal ne moremo soočati celotnega dramatičnega dogajanja njene resnične, s čudeži obdarjene poti v smrt. Bila je končno obglavljena, saj drugi mučilni postopki niso bili učinkoviti. Grmada, kamor je pogumno stopila, ni hotela goreti, v javni hiši sta jo zavarovala pred nečistniki dva angela, ko so jo golo vodili skozi mesto, so jo zakrivali njeni razpuščeni lasje, in še rabelj je okleval, da bi ji odsekal glavo ...

Slomškova vzgojna kitica (v Keršanskem Devištvu), ki zaključuje popis njenega mučeništva zaradi čistosti, se glasi:

*Glej, de ne smoti v tvoji lepoti
Tebe, o dekliza spazheni fvet;*

*Serzno fe brani, Zhiftoft ohrani,
Jesuf, tvoj shenin Te hozhe imét!*

Nauk in posnema se osredinjata na dve važni življenjski drži. Na nepremišljenost življenjskih obljub in spoštovanje, čuvanje devištva, ki je vrednota. Slomšek svoje ovčice takole ozavešča in graja tovrstno lahkomiselnost:

1. Sv. Neža je u mladih letih zaobljubo storila, svojo deviško čistost vedno Bogu ohraniti, in to obljubo je tako zvesto dopolnila, da je rajše kerv prelila, ko da bi bila odstopila od storjene obljube. – Mnogokrat se tudi zdaj ljudje zaobljubijo, posebno kadar jih bolezen stiska, ali kakova nesreča zadene, ali pa kadar se jim u prenapeti pobožnosti zdi, da jim je za nebeško kraljestvo vse mogoče storiti. Alj potem, ko pride čas zaobljubo dopolniti, še le spoznajo težave, in jim serce lenosti vpada. Hitro odstopijo od svojih obljub in hočejo, da bi jih mašnik oprostil, ali pa odlagajo in odlagajo, kar bi lahko precej storili, dokler jim je zadnič res nemogoče. Ti pa, moj kristjan, si to dobro zapomni. Sveto, Bogu dopadljivo, in tebi koristno delo storiš, ako se Bogu zaobljubiš! Preden pa to storiš, dobro pretehtaj, ali ti bo mogoče dopolniti, kar obljudiš, posebno kadar zaobljuba u celo tvojo življenje sega. Tudi preveč zaobljub nikar ne delaj, da si ne boš nemira u serce zasadil. Kar si pa Bogu obljudil, zvesto in na tanjko zveršuj. Lenoba u dopolnjenju obljud je vsakokrat grešna po meri, kakor je obljudljena stvar več ali manj vredna /.../

2. Nepremagljivo je 13 let stara Neža svojo čistost branila; pa tudi neomagljiva je ostala v sveti véri. Prilizuna odpodi, ko se jej hoče prikupiti s sladkimi besedami, z zapeljivimi darovi. Zvitih besed ne posluša, nevarnih darov se ne dotakne /.../ Tako se obnašaj tudi ti, kadar te kdo u greh nagovarja. Ne poslušaj ne zapeljivca, ne zapeljivke; zlato pšenico obeta, pa černo ljulko boš žel. Darovi, ki ti jih ponuja, so slaba cena za sveto nedolžnost tvojo, in na duši pečejo hujše od žarečega ognja. U hudih skušnjavah proti nebesam poglej, kder sv. Neža u družbi izvoljenih devic rajsko veselje vživa; zraven prosi Boga za pomoč. Posnemaj sveto Nežo u stanovitnosti vére katolške, in ne stopi u zakon s'nevernikom alj krivovercem. Kdor smolo prijema, se oberzdá in kdor se s neverniki druží, bo njim enak. Marveč »vojskuj se u pogumni vojski za véro in poprimi se večnega življenja«, opominja sv. Paul.

Tako je mogoče besedilno-jezikovno soočati v navedenih Slomškovih delih kar 56 svetnic (v Djanju preseže njihovo število 80) ter spoznavati jezikovno-ustvarjalni pripovedni talent in nesluteno bogastvo Slomškove praktične

kateheze. Nekatere od hagiografij, kot. npr. o bavarski svetnici, sv. Notburgi, sv. Ziti, dekli, in drugih, so pripovedno prav mojstrsko oživiljane s slikovitim opisom pokrajine, z živahnim dialogom med osebami, z dinamičnim dogajanjem in s – čudežnimi dogodki. Značilno za Slomška je, da z današnjega stališča še tako neverjetnih čudežev iz življenjepisov ne izloča, saj so za verujočega posebno znamenje, pri Bogu pa je vse mogoče ... Tako npr. opisuje, kako je sv. Notburgi, dekli, v soboto ob delopustu, ki ga je želela praznovati proti volji gospodarja – kmeta, njen srp »obvisel na nebini«, kako so voli »skrinjo« z njenim truplom sami od sebe z gradu, kjer je umrla, peljali daleč v neznano – v kapelo sv. Ruprehta, kjer je tako rada molila.

Navajam le dva krajša, značilna odlomka iz *Djanja* (Sv. Notburga, devica, II., 291). Pobožno in zvesto Notburgo je mlada grajska gospa zasovražila, jo hotela odsloviti, ker je dobrosrčno svoj živež razdajala revežem, in tako je po njeni nenadni smrti Notburga zapustila nehvaležnega gospodarja Henrika Rotenburškega, ker je ženinim klevetam nasedal.

Notburga ni hotla dalej u gradu služiti; in desiravno bi bila lahko dobro službo dobila, se je raji nekimu kmetu vdinjala, ki je eno uro daleč od Rotenburga stanoval. Njegova kmetija je bila na samim, med gorami in skalami u dolini Eben, ki še zdaj ima to ime. Tukaj si je izgovorila, da bo, kedar bode nedelam in praznikom večernice alj na delopust zvonilo, smela od dela nehati. Blizo te kmetije je bila kapela sv. Ruperta, kamor je Notburga posebno ob delopustih, ob nedelah in praznikih pogostoma hodila molit. U kmetii na Ebeni so Notburgo čezdalje bolj spoznavali, in otroci so se nje bolj prijeli kot matere; vedla jim je svete zgodbe pripovedovati, in vsako delo veselo napraviti. Mir, veselje, blagoslov božji je bil k hiši prišel, kar se je očitno vidilo. Kmetica je večkrat rekla: »Ko naša Notburga moli, bi človek mislil, da res vidi angela s Bogom govoriti.« Eno saboto popoldne po žetvi, ko je Notburga slišala k nedeli zvoniti, je hotla po navadi od dela nehati. Kmet pa ni hotel od tega slišati; ter je rekel: »To malo mora še požeto biti, saj nima to nič posebnega na sebi, in pri Bogu tudi ne bo zamere, če boš u tako majhi reči od svojega naprejvzvetja in navade odstopila.« Ona pa je odgovorila: »Vi tako pravite, jaz pa nasproti mislim. Bog naj bo sodnik, kdo naji ima prav. Serp bom na nebino alj zrak obesila; če na tla pade, naj bo znamenje, da imate vi prav, če pa ne pade, bomo verjeli, da imam jaz prav.« Kmetu je bila ta pogodba ušeč. Notburga obesi serp na nebino, in k največem začedenju vsih pričujočih je obvisel. Še tisti večer se je vse križem okolj te čudež razglasil, in vsi so pobožno služavnico božjo še več obrajtali, kot popred! Notburga je bila na posebno navdihnenje božje to pogodbo storila, sicer bi bila s tem napačno Boga skušala !...!

Tako Slomšek ta čudež neopazno komentira.

Nauk in posnema zadevata v obeh točkah služinčad, služenje in posle, ki so bili posebna skrb škofa Slomška.¹² Dobro je poznal vse težave in nevarnosti

---

¹² Med *Sedem postnih pridig*, ki jih je imel Slomšek dobro leto pred smrtjo l. 1861 »v predmestni fari Matere Božje v Mariboru«, je tretja pridiga »O družini« namenjena prav poslom, hlapcem in deklam. Ob vseh tegobah in pasteh, družbenem podcenjevanju tega stanu, je Slomšek z vso toplino in globokim razumevanjem za vsakršne stiske tolažilno naglasil dostojanstvo služenja po zgledu Jezusa in Marije. Glej posmrtno izdane pridige v jezikovni priredbi F. Lampeta (1887: 23–37).

tega stanu pod pokorščino, ki je včasih neznosna, zato je ob tej svetnici posebej spregovoril o njihovih dolžnostih, opozarjal na nevarnosti prostega časa ter nakazoval njihovo pravo duhovno in etično držo.

1. Posli se imajo iz življenja Notburge učiti, kaj naj storé, če hočejo u svojem stanu srečni in zveličani biti. Naj molijo, gospodarje ubogajo, zvestoba pri delu, poštenost do gospodarjevega imetja, v prostem času naj molijo, sv. Bukve berejo, kadar ura bije, svoje misli k Bogu povzdignejo, naj bodo do ubogih usmiljeni. Nedelje in praznike naj posvečujejo (ne le se hlapčevskih del zderževati, ampak tudi dobre dela dopernašati). Kar se tiče delopuste pred nedelami in prazniki ni nobene zapovedi, da bi se morli ob njih po zgledu sv. Notburge od dela zderževati, se tako na prihodni dan bolj pripraviti. Po cirkveni zapovedi se sme do polnoči brez greha delati. O polnoči se začne nasledni dan in terpi spet do polnoči. Če u teh štir in dvajsetih urah praznika alj nedelje kdo hlapčevska dela opravlja brez sile alj dovoljenja alj brez zadostnega uzroka, naj bo že to po dnevi alj po noči, pred božjoj služboj alj potlej, tak se hudo pregreši: Gospodarji se tudi hudo pregrešé, če tako delo dopustijo, in še huje, če tako delo ukažejo. Boga je bolj poslušati, kot ljudi, in tretja božja zapoved se ne da ljudem odpraviti. Nikar se ne daj noben posel premotiti, da mu je sploh pripušeno ob nedeljah in praznikih delati, kakor se mu poljubi. Ta nauk je od hudega Duha, ne od Boga /.../

V drugi točki nauka in posneme se Slomšek razpiše proti plesu, zabavi in ženski nečimrnosti:

2. Pri sv. Notburgi najdemo, da ni nikoli želela kam iti, kder so se mladi ljudje sberali, se razveseljevat s plesom alj s drugimi kratkočasi, kteri so lahko nevarni če so tudi dopušeni. Posel, ki ob nedelah in praznikih pohajkova s osebami drugega spola, ki rad na plesiša in druge nevarne kraje zahaja, in zraven še pridigo, alj kak del božje službe zamuduje, se u večo nevarnost stavi, kakor misli. Če hoče lepo pobožno živeti in srečno umreti, naj se takih razveselenj varuje. Od plesiša in drugih takih krajev se človek nikdar pobožniši ne verne. Veliko jih je pri tem zapravilo vso pobožnost in nedolžnost; pred Bogom in ljudmi so u sramoto prišli, si sovražtvo nakopali, časno in večno nesrečni. Nikolj ne najdemo u življenju svetnikov, da bi bili mladenči in device, kterim je bila čistost mar, radi plesali, posebno po kerčmah in drugih kotih. Da so se pa tega skerbnno varovali in ogibali, to se večkrat bere. Tudi lahko zapazimo, da niso hotli plesa gledati, ne na preže hoditi; bali so se, da bi gledanje ne obudilo u njih pregrešnih misel in želj, ker skušnja učí, da je marsikoga snikavost (?) alj vsakorečnost u največe nečiste pregrehe pripeljala. Ples, pravi sv. Frančišek Salezi, »pri veliko ljudeh marskaj pregreh za sebo pripelje.« Ravno to se lekho reče od snikavega zjanja /.../

Če svojo dušo ljubiš, se ogibaj takih nevarnosti ob nedelah in praznikih. S plesom, s radovednim znanjem in prežanjem se gotovo nedele in prazniki ne posvečujejo, kar je kristianu zapovedano. Sv. Karl Boromej, za čast božjo in za zveličanje svojih podložnih unet, je djal vsega premisleka vredne besede: »Svete dneve, ki so postavljeni za premišljevanje božjih skrivnost in dobrot, in za češenje svetnikov, pa s pijančevanjem, igranjem in plesom preživeti, s čemur se človek k pregrešni pohlepnosti draži, in hudiču veselje napravlja, je velika pregreha in ostudna sramota.« Če premislimo, kako prešerno se godi ples po kerčmah, vprašam: ali ima sv. Karl prav ali ne?

Nemogoče je zadovoljivo predstaviti, povzeti številčno in vsebinsko tako razvejano paleto svetniških hagiografij in to poleg vseh drugih glavnih cerkvenih in Marijinih praznikov. Te puščamo tokrat ob strani, saj je vseh skupaj s svetniškimi godovi vred preko 400. Kot je Slomšek v uvodu poudaril, je v

vsakem stanu mogoče postati svetnik. Po tem stanovskem »ključu« se osredinjamo na nekatere, po imenu znane, ne pa po dejanjih, ki so jih povzdignila do svetosti. Naj spomnimo, da so med svetniki premnogi mučenci in mučenice; med njimi so: apostoli, škofje, menihi, puščavniki, papeži, vojaki, kralji, spoznavavci in spokorniki, cerkveni učitelji, pa tudi kak rokodelec, kmet, berač, kupčevalec, strelec, pastir, krčmar, celo mlinar. Iz Kazala je ugotovljiva in razvidna tudi njihova številčna zastopanost. Vsak življenjepis pa je zaznamovan s svojsko življenjsko usodo, z lastno neponovljivo duhovno držo v prostoru in času ter v družbenih okoliščinah, ki jim kljubuje. Izpostavljeni bodo le nekateri znani, manj znani svetniki, pač glede na značajske lastnosti, njihovo gorečo pobožnost in vero, ter izjemna čudežna znamenja, ki so jih spremljala že v njihovem življenju.

Sv. Florjan, zavetnik zoper ogenj, je vsem dobro znan. Kako je to postal, nam govori presenetljiva in pretresljiva zgodba o vojščaku, ki se v času najhujših preganjanj kristjanov (za časa cesarjev Dioklecijana in Maksima) že v 3. stoletju, na današnjih avstrijskih tleh, ob poganskem »ideološkem« pritisku ni dal zlomiti in je z vojaško hrabrostjo sprejel mučeniško smrt (tako tudi sv. Jurij v Grčiji in še nekateri drugi vojščaki). Slomšek nam je s plastično pripovedjo približal čas in prostor dogajanja, nas z dialogi zbližal s Florjanovo preizkušnjo in »sodnim procesom« tako, da z njim sodoživljamo, z njim sočustvujemo in ga obenem občudujemo.

Sv. Florian, vojšak, mučenik,¹³ je bil rojen u nemškem tergu Ceiselmauer na spodnem Austrianskem okolj polovice tretjiga stoletja. Živel je pod grozovitnema cesarjema Dioklecianom in Maksimianom, ktera sta kristiane naj bolj preganjala, in keršansko véro po celem rimskem cesarstvu zatreti hotela. Bil je pogumen vojšak in častnik alj oficir u cesarski armadi, pa ravno tako serčen kristian in neprestrašen mučenik za sv. véro Jezusovo: Kakor namreč sta imenovana cesarja kristiane grozovitno preganjala, ravno to sta tudi svojim oblastnikom po deželah vkazovala, in kervoželjni cesarski namestniki niso le povelja cesarske na tanko spolnovali, temuč dostikrat še hujše zoper kristiane divjali. Bil je takrat u Laureaku, poglavitnem mestu na Austrianskem blizo Donave, Akvili rimski oblastnik, hud sovražnik keršanstva. Ravno je vkazal 40 kristianov, ki niso hotli malike častiti, hudo terpinčiti in potem u temno ječo vreči. Sv. Florian, ki je scer u Laureaku prebival, je bil takrat ravno doma; ker je pa grozovitno povelje Akviliana zvedil, se je u svoje mesto vernil, da bi preganjane kristiane s svojo serčnošto u véri poterdil. Na poti ga srečajo vojšaki, ktere je oblastnik poslal kristianov iskat in lovit. Sv. Florian njih namen zvediti se u pričo kristian spozna, rekoč: »Ako kristianov jišete, tudi jaz sim kristian, le peljite me k oblastniku.« Brez odloga ga k poglavarju ženó. Oblastnik ga pobara, ali je zares kristian, in ga nagovarja, naj kakor njegovi tovarši po ukazi cesarski malike moli, ako si hoče življenje oteti. Sv. Florian pa mu naravnost

¹³ Da so bila Djanja Svetnikov božjih duhovnikom dobrodošla pomoč pri sestavljanju pridig, dokazuje npr. Pastirsko ogleдалo v *Drobtinica*h l. 1856. V njih je objavljenih več pridig A. Olibana. II. *Keršanska beseda o spominu sv. Joana Kerstnika. Od gizdaste, pregrešne obleke*, kjer pridigar stavlja za vzgled skromno oblečenega svetnika, ogrnjeneega z živalsko kožo. III. *Keršanska beseda o godovnu sv. Floriana*, zavetniku zoper ogenj, pa se osredinja na tobakarje, kadilce pip, ki so pogosto brez potrebe iz neprevidnosti zanetili kak požar.

odgovori: »Teга nikdar ne storim, le spolni cesarsko povele!« Oblastnik se mu grozi, hudo ga mučiti, če malikov ne časti. Sv. Florian pa za to ne mara, temuč oči k nebesam povzdigne in moli: »Moj Bog in moj Gospod! U tebe imam vse zaupanje; pod tvojoj bramboj se hočem vojskovati, tebi vso čast dati! Tvoja mogočna roka naj me brani in podpira. Vzemi me med svoje izvoljene, ki so pred menoj tvojo sv. Ime spoznali; daj mi svojo pomoč, da tebe hvalim in častim, kterimu vsa čast in hvala na vekomaj gre« (kristjanova molitev!). »Kaj basaš, kakor bi ti ob pamet bilo? ga oblastnik zasramuje; kako se prederzneš cesarsko povelje zaničevati? Sv. Florian mu pohlevno odgovori: »Jaz častim svojega Boga in le njega molim; ti imaš oblast čez moje telo, ne pa čez mojo dušo; čez njo ima le Bog oblast. Rad sim pokoren cesarju in vsem, kar je po moji službi; malikom darovati pa mi nihče zapovedati ne more; nikolj jih molil ne bom.« Ves razkačen poglavar ga ukaže zdaj izleči in nevsmileno tepsti. Med tepenjem ga nagovarja: »Daruj malikom in nič se ti više bati ni.« Sv. Florian pa reče: »Ravno zdaj darujem svojemu Jezusu, ki me toliko časti, da mi za njega terpeti da.« To poglavarja še bolj razserdi, in reče ga še hujši tepsti. Sv. Florian pa vse mirno in veselo prestopi. Vkaže ga oblastnik na to s železnimi grebeni po plečah mesariti; pa tudi u tih strašnih mukah sv. Florian Boga hvali in časti in na glas priča, da je kristian. Ker je oblastnik vidil, da tako z njim kaj ne opravi, ga k smerti obsodi in zapové u vodi Anži ga vtopiti. Ko sv. mučenik sliši, da je k smerti obsojen, veselo Jezua hvali, da ga je vredniga storil k večnem življenju poklicati, ktero je vsim obljubil, ki njega ljubijo in mu zvesto služijo. Ko ga na smerti kraj priženo, je bil ravno tako dobre volje, kakor bi se kopat šel. Na mostu, iz kateriga so ga u reko vreči imeli, poprosi, naj mu dajo nekoljko časa pomoliti. Proti sončnemu izhodu se zdaj oberne, serčno moli in svojo molitvo sklene, rekoč: »Jezus, moj Gospod, sprimi mojo dušo.« Nato ga vojšaki zvežejo, mu kamen na vrat obesijo in ga u vodo vežejo. Tako je sv. vojšak za večno veselje časno življenje dal 4. velikotravna, blizo leta 303 /.../ (Djanje I., 453–455).

To besedno poustvarjanje grozljivih dogodkov, stopnjevanje napetosti z izmenjavo opisnega preteklika, zgodovinskega sedanjika, dialoga, namernih nedoločnikov kot skladenjskih strnjevalcev in še drugih tipičnih jezikovnih prvin, je značilno še za več življenjepisov; po svoji besedilni zgradbi so blizu zgodovinski povesti.

Slomšek pa je v *Nauku in posnemi* spregovoril še o zelo važnih rečeh. Dotaknil se je vojaškega življenja nasploh in ob vzgledu sv. Florjana spregovoril o »ideološki« pokončnosti:

1. Sv. Florian in za njim še več drugih vojšakov, je u vojaškem stanu imeniten svetnik in mučenik bil, da je ravno u tem stanu mnogo nevarnosti in pohujšanja, ki vojakom u izveličanje brani. Naj bi mladenči, ktere Bog u vojaški stan pokliče, dolžnosti svojega stanu ravno tako na tenko spolnovali, naj bi bili pokorni cesarju in njegovim oblastnikom po svoji službi, zravno pa zvesti kristiani, ki na Boga ne pozabijo in pobožno živijo kakor sv. Florian, le tako zamorejo u svojem stanu zveličani biti /.../ Bog te o sodbi ne bo baral, ali si imenitnega ali bornega stanu, temuč kako si dopolnil dolžnosti, ktere ti je tvoj Stvarnik po tvojem stanu naložil; in blagor tebi, ako ti enkrat večni Sodnik poreče: »Pridi zvest hlapec u veselje svojega Gospoda. Ker si bil u malem zvest, bom te čez veliko postavil.«

2. Sv. Florian je nevernimu oblastniku rekel: »Ti imaš oblast čez moje telo, ne pa čez mojo dušo«; in če ravno po svoji službi zvest cesarju in oblastnikom vendar ni vbogal, da bi malike molil in je raji vse preterpel, kakor Jezusa zatajil, ker se je Boga bolj kakor ljudi bal. Naj bi tudi ti kristian nikdar ne pozabil Jezusovih besedi: »Ne bojte se

jih, ki telo umorijo, duše pa ne morejo umoriti, temuč bojte se veliko več tistega, kateri zamore dušo in telo pogubiti u pekel.« Ne bojte se zamere, kedar je treba podložne svariti; ne vbogaj jih, kateri ti kaj grešnega velevajo; ne porajtaj zato in ne baraj, kaj bodo ljudje rekli, ako imaš po pravici in po nauku Jezusovem ravnati; bolje ti je celimu svetu zameriti se, kakor Bogu [...]

Med svetniki je tudi nekaj kraljev (tako npr. »vogerska kralja« sv. Štefan, sv. Ladislaj, španski kralj sv. Ferdinand, angleška sv. Ožbalt in sv. Edvard in še kdo); izmed njih se po bližje seznanimo s pri nas manj znanim, malo češčeniim, sv. Venceslavom ali Vaclavom (Djanje II., 362–368), patronom Češke,¹⁴ mučeniikom iz časa pokristjanjevanja te slovanske kneževine. Posredno je še učenec sv. Metoda, ki je l. 884 krstil njegovega deda Bořivoja, vzgajala pa ga je njegova babica sv. Ljudmila, ki jo je sovražna snaha Dragomira, zagrizena poganka, vdova po knezu Vratislavu, mati Venceslavova, iz sovraštva in vladeželjnosti v kapeli na njenem gradu Tešin dala zadaviti. Kot poganka je sovražila tudi starejšega sina Venceslava, po očetu določenega za vladarja. Gradila je pot do oblasti sebi in mlajšemu pogansko vzgojenemu sinu Boleslavu. Ob družinski slovesnosti na družinskem gradu rodovine Přemislav je tako na vzpodbudo matere Boleslav pred cerkvenimi vrati na praznik sv. Kozme in Damijana leta 936 brata napadel, ga udaril z mečem, zarotniki pa so ga v cerkvi, kamor se je zatekel, okrutno pokončali. Življenjepis o njem je zelo dolg; posega v obdobje zgodovine pokristjanjevanja, ko je tudi za knežje družine ob opori plemenskih poglavarjev značilen razcep: za ali proti krščanstvu. Tako je najbrž bilo tudi v Karantaniji po Hotimirovi smrti, saj sta v krajšem časovnem obdobju izbruhnili dva krvava upora, ki so jih končno Bavarci zadušili in je bila tako pokopana tudi karantanska samostojnost. Vso to zgodovino je Slomšek dobro poznal; dotaknil se je je tudi v življenjepisih sv. bratov, Cirila in Metoda, sv. Ljudmile ter sv. Modesta. Kot lahko med vrsticami razberemo iz življenjepisa kneza Venceslava, je šlo za osebnost, za vladarja, ki je vladal ljudstvu po »Božjem zakonu«,¹⁵ s tem pa izzval odpor tudi pri poganskih starešinah oz. vojih (vojvodih). V odlomkih bo izpostavljena družinska zarota, njegova svetniška osebnost in vladarska modrost.

Ko je oblastna Dragomira vidila, da so ji nje naklepi spodleteli (ljudstvo in »deželni stanovi« so Venceslavu zaupali oblast) in da je od vsih zapušena šla iz Prage, se s Boleslavom združila, ker je ravno tako kristiane sovražil kakor ona. Venceslav je pa živel

¹⁴ Po ponovni ustalitvi češke republike, po mirni ločitvi od Slovakov (leta 1992), je po letih ateističnega ideološkega pritiska v novo nastalih sproščenih razmerah izšla zanimiva monografija o pomenu in sporočilnosti sv. Vaclava skozi vsa obdobja češke zgodovine – do sodobnosti (Obrazová, Vlč 1994).

¹⁵ Nadškof Metod je proti koncu življenja prevedel tudi »Cerkveni zakonik«; ohranjena pa je v *Glagoliti Clozianum* (glagolskem rokopisu, izdanem trikrat: Kopitar, Dunaj 1836; V. Vondrák, Praga 1893; A. Dostál, Praga 1959) tudi njegova pridiga »Slovo božie vladkykom«, ki naj bi bila vodilo krščenim vladarjem. Ker je bila sv. Ljudmila učenka Metodovih učencev, je razumljivo, da je tudi svojega vnuka Venceslava vzgojila po teh načelih.

po naukih svoje stare matere, ostal nedolžen, trezen, čist, in do vsih dobrotljiv. S svojimi podložnimi je bolj po očetovsko, kot po knežje ravnal. Po več ur se je u pobožnih delih vadil, po noči je več časa premolil, brez da bi pri tem vladarske opravila u nemar pušal. Včasi je po noči bos hodil po cirkvah in tudi u najhujši zimi. Spremljevalec, kterega je seboj jemal, se je enkrat zavolj velikega mraza pritožil. Sv. Venceslav mu je rekel, da naj ravno po njegovih stopinjah stopa. Ko je služavnik to storil, ga ni več zeblo; stopinje sv. kralja so bile od velike ljubezni do sv. rešniga Telesa popolnoma gorke. Duhovne je zlo spoštoval. Posebno je častil preblaženo devico Mario. Kolikorkrat je šel k državnemu posvetovanju, alj s vojskoj u boj, si je dal uselej nje podobo prednašati. S pomočjo modrih činovnikov, ki jih je bil u svoj posvetovalni sbor vzal, je skerbel med podložnimi za mir, za pravico in za véro. Skerbel je ljubeznivo za vdove in sirote, in za vse nesrečnike; vbogim je donašal dreva in obiskal jetnike. Zlo težko mu je djalo, ki je moral kakega hudodelnika k smerti obsoditi [.../ Zraven da je bil do duhovnih radodaren, jim je večkrat pri maši stregel. Tega ni terpel, da bi jim bil kdo kaj žalega storil, alj rekel. Pri sv. maši se je posebno lepo zaderžal, in je bil pri njej vsak dan s vso pobožnostjo. Celu sam je sejal pšenico za peko svetih hostij; in je vse oskerbel, kar je za nje peči treba. Ravno tako je vse storil pri tertah in pri vinu, ki je pri sv. maši potrebno. S enoj besedoj, Venceslav je vladal in živel kakor svetnik.

Že v njegovem življenju so se dogajali čudeži, ko je bil prisiljen braniti svojo kneževino pred poganskimi nasilnimi vojvodi – sosedi.

Njega pa ni sovražila le mati, tudi drugi so se kot njegovi sovražniki oglasili, ter ga zavolj njegove mladosti in pobožnosti zasmehovali. Najhujši med temi je Radislav kurinski vojvoda, kteri je s vojskoj njegovo deželu napadil in mislil, da bo kneza osovraženega od matere, od brata, od marskterih baronov in od drugih boljarjev (poimenovalna zadrega za poganske plemenske starešine), ki so u njegovem vojvodstvu, narložej od države obropal. Venceslav je želel miru s vsemi, torej je odpravil poslanca do njega zvediti, kaj je uzrok sovražnosti, da bi mu po tem vedil spodobne pogodbe miru ponuditi. Radislav je vse to za bojazljivost spoznal (nerazumevanje Venceslavove drže ali pa lokavost sovražnika) in poslancom kljubestno odgovoril, da je edina pogodba mir ohraniti ta, če mu Venceslav vso Česko odstopi. Venceslav se vidi k brambi primoranega, torej vzdigne na noge vojsko, da gre s njoj proti sovražniku, kteri njegove dežele pustoši. Ko se imate vojski udariti, še želi Venceslav s Radoslavom pomeniti in mu pravi: »Če ima mir le s bojem ohránjen biti, tako bi ne bilo pametno toliko kervi prelijati, temuč če imata sama uzrok in začetnika vojske biti, tako gre, da jo sama u dvoboju končata.« Misliti si je da je Venceslav po vikšem navdihnenju to ponudbo storil (Slomškova komentar k Venceslavovi ponudbi). Radislav jo je poterdil; na svojo moč se je zanašal, in se zmage že gotovega mislil. Oba se snideta na borišu. Venceslav ima lahek oklep, kratek meč. Radislav pa ima dolgo sulico u roki in ob strani dolg meč, in je poln zaupanja na svojo moč. Venceslav pa vso svojo zaupanje na Boga stavi, in stori sv. križ, ko ga hoče Radislav s sulico prebosti: U tem času je Radoslav zagledal dva angela in zaslišal glas. »Stoj!« Taka groza ga je obšla, da mu je orožje iz rok na tla padlo. Koj je tekel, se pred Venceslava na tla vergel, ga odpušanja prosil, in se popolnoma njegovi volji podvergel. Obe vojski ste stermeli, in skorej svojim očem niste verjeli, ker ste na eni strani vidili prevzetnega kneza pri nogah svojega nasprotnika, ki je slab, od druge strani pa razžaljenega kneza, ki je razžaljivca serčno objemal in mu storjene krivice odpušal.

Venceslav je ponižno Boga zahvalil za prejeto varstvo, in ko se je bil s Radislavom pomiril, je še bolj goreče Bogu služil; in si vse prizadjal, da je med podložnimi pravica in véra gospodarila. Kmalu potlej je bil državni sbor u Vorms razpisan, kamor je moral tudi Venceslav iti [.../

Tu pa se je nekaj podobnega, še veličastnejšega dogodilo. Venceslav se je na državni zbor zakasnil, ker je šel prej k sveti maši. Čakajoči knezi so mislili, da je to storil nalašč ali iz ošabnosti (razžaljenje časti!); užaljeno so sklenili, da ga bodo brez pozdrava prezrli, ko pride.

Ko je sv. vojvod u sbornico stopil, je cesar Oton vidil dva angela, ki sta ga spremljala in ga s zlatim vencom počastila. Od začetka je cesar pri tem pogledu ostermel, pa kmalo se je zavedil, vstal iz prestola, šel svetniku naproti, in ga na odločeno mesto peljal. Vsem pričujočim se je to na moč čudno zdelo. Ko jim je cesar povedal, kaj je vidil, se tudi oni niso mogli več zderžati, da bi ne bili ponižno Venceslava počastili. Cesar mu je tičas sam od sebe podelil kraljev naslov in kraljevo oblast, mu odpustil davk, ki ga je bilo cesarski kroni odrajtovati od časov Karola velikega, tudi mu je bil u dar dal eno roko sv. Vida, ki je bila nekoliko pred iz Francozkega na Saksonsko prenesena, in svetinjo sv. Sigizmunda burgundskega kralja. Sv. Venceslav je to svetinjo s velikim spoštovanjem sprejel in na Česko prinesel. Jih spodobno shraniti je okoli leta 930 izzidal stolno cirkev sv. Vida na Hradšinu /.../

Kraljevega naslova se Venceslav ni poslužil, akoravno so mu ga cesar in drugi nemški knezi u pismih dajali. U svojem kraljestvu je odpravljal razvade, odstavljaj podkupljive alj krivične sodnike, kaznoval vlasteline alj barone, ki so bili do kmeta nevsmileni, in jih zavračeval na njih dolžnosti, njih samooblastnost pa s ojstrimi postavami vstavljaj (skratka, odpravljaj je vso brezversko korupcijo oz. stare običaje). Modro in pravično vladanje, ktero bi mu bilo imelo spoštovanje vsih pridobiti, mu je namesti tega napravilo sovražnike, in je tiste zoper njega nadražilo, ki niso pravice ljubili, in so le po svojih pregrešnih strasteh želeli živeti. Ti so zaničljivo besedovati začeli od njegovih pobožnih del, od pogoste molitve, od pridnega ob iskovanja božje službe in od njegovega ponočnega čuvanja, in od drugih njegovih zatajevanj; vse to so zmanjševali, kakor bi se pobožnost s serčnostjo ne vzela, in se ne podala visokemu stanu vladajočega kneza.

Flüsterpropagande! Kot metoda zarotnikov, ki so pripravljali umor. Slomšek je vse te dogodke podrobno in prizadeto opisal, opomnil pa tudi, da tak zločin ne ostane brez kazni.

Ta moritva se je zgodila 28. kimovca leta 936. Zaslužena kazen ni dolgo izostala. Dragomira se je s konji in vozom živa u zemljo pogreznila u tistem delu praškega mesta, ki se mu Hradšin pravi. Boleslavovi pomagavci pri moritvi so nekteri ob pamet prišli, nekteri so se sami umorili. Boleslava sicer dalj časa ni kazen zadela, vendar mu pa tudi ni izostala. Cesar Oton ga je zavolj moritve kaznoval s vojskoj in ponižal. Boleslav je dal zdaj truplo svojega rajnega brata u Prag prenesti, in ga zraven rake sv. Vida shraniti /.../ Truplo sv. kralja, patrona Češke dežele je Gospod Bog na zemlji s velikimi čudeži poveličal, dušo pa u večni časti olepšal.

Kdo ne bi bral takih življenjepisov! Koliko znanja, koliko spoznanj, kakšne razlage dogodkov v luči vere! Kako so nam vsi ti dogodki po Slomškovi živi besedi blizu!

Nauk in posnema še posebej izpostavljata Venceslavove kreposti. Slomšek jih sooča s slabostmi sočasnega kristjana.

1. Izmed velikega števila čednost, ki so sv. Venceslava lepšale, si vzemi k sercu zlasti njegovo posebno pobožnost do daru sv. maše in njegovo spoštovanje do duhovnih. Kar tiče sv. mašo, res ni mogoče, da bi vsak dan sv. Venceslava posnema, ter pšenico in vino za presveti dar pripravljaj. Da je pa tak vojvoda in kasneje kralj tudi k sv. maši hodil,

in bil pri nji s vsaj pobožnostjo, dasiravno je imel sicer veliko in veliko opravil, se mu ni mamo le čuditi, ampak ga tudi posnemati. Tako velik gospod je pri svojih kraljevskih opravilih dovolj časa imel k sv. maši hoditi! Kaj pa ti k temu porečeš? Ti imaš veliko manj opravil, pa vendar praviš, da ne vtegneš. Ako bi bilo tvoje spoštovanje do tega daru tako veliko, kakor je bilo sv. Venceslava, bi gotovo ne govoril tako. Premisli, kaj te sv. véra od sv. maše uči, in boš gotovo veliko spoštovanje do nje imel, in ne boš lahko kak dan brez sv. maše ostal. Ne boj se, da bi za to pri časnem kaj škode terpel, alj pri opravilih kaj zamudil. Čas, ki ga Bogu tako daruješ, nič škode ne prinese, ampak je še celo h koristu in blagoslovu, kar časno tiče. Stori torej naprejšetje, vsak dan kolikor največ mogoče k sv. maši iti, pa ob enem stori tudi naprejšetje, to tako s spoštovanjem delati, kakor je sv. kralj delal. Opusti celo vse nepotrebno govorjenje, vso radovednost oči, vse nespodobno ponašanje, in kar bi božjim očem ne bilo ušeč. Tak se vstopi in obnašaj kakor se spodobi za te, ki si berač pred Gospodom nebes in zemlje, vbogi grešnik pred svojim sodnikom, reven červ zemlje pred svojim Bogom. Cirkva je za res božja hiša in vrata nebeške.

Kako vse, kar je Slomšek naglasil pod točko 2, o odnosu do duhovnikov, velja tudi za danes.

2. Tudi spoštovanje, ki ga je sv. kralj do duhovnikov imel, pridno posnemaj !...! Vselej duhovnikom spodobno čast skaži. Nikar ne bodi kakor so tisti hudobneži, ki gerdo in zaničljivo govoré od duhovnih in od njih djanj, njih slabosti povsod raznašajo, alj jim še celo lažljivo kaj pritikajo. Če bi se tudi semtertje kak duhoven kaj pregrešil, ti vendar nimaš uzroka njega kot božjega poslanca zaničevati. Tudi marsikteri poslanci posvetnih kraljev imajo svoje slabosti, zato jih pa ni pripušeno zmerjati, ker so kraljevi poslanci. Duhovniki so pa božji poslanci; za voljo te njih službe si jim posebno čast dolžen. Če bi tisti, ki imajo navado veliko nespodobnega od duhovnih govoriti, na svoje še večje pregrehe se ozerli, bi gotovo najdlji, da nimajo kaj uzroka ob poslanca božje svojega gerdega jezika brusiti !...!

*Sveti Rok, spoznavalec (Djanje II., 165–170), je pri nas znan in češčen svetnik, vendar podrobnosti iz njegovega življenja niso znane. Opis, pripoved o njegovem življenju je zelo dinamična. Podobno je opisan tudi sv. Aleš, berač. Vključuje znamenja, ki se zdijo nepomembna podrobnost, pa se kasneje, ob smrti uri, izkaže, kako so bila sporočilno daljnoročna. Po živahni pripovedi sodeč, je njegovo življenje in »djanje« izoblikoval kak Štajerec, verjetno pa je bil soudeležan tudi redaktor Slomšek sam. Svetnika spremlja kot očitivec in ekspresivno ubeseduje okoliščine dogajanja z določenimi skladejskimi prvini, kot so: ustaljene ekspresivne pogovorne zveze (*kuga razsaja, pri tej priči, vbogaime kruha prositi*), tvorjenke (*dečec, temnica, temničar, temničenje, bolenišnica*), manjšalnice (*ročice, bajtica*), slabšalnice (*ogleduh*). Predvsem pa presenečajo deležja na -vši (*stopivši, sledivši*) v vlogi skladejskih strnjevalcev ter funkcionalna izmenjava opisnega preteklika z zgodovinskim sedanjikom; tudi stava naslonk ni osrednjeslovenska, kot občasno tudi ne sklonska vezava. Vse te prvine zasledimo tudi v življenjepisih sv. Blaža, sv. škofa Ruprechta, sv. škofa Urha, sv. Bonifacija, škofa in mučenca, sv. Filemona, godca in mučenca, ter drugih. Največ pove o značilnostih jezikovnega upovedovanja soočanje z besedilom samim.*

Starši sv. Roka u mestu Montpellier na Francoskem, visoko plemenitega rodu in bogati časnega blaga, so živeli nekaj let u zakonskem stanu brez otrok. Obernejo se k Materi božji s prošnjo, da bi jim Bog naslednika dal, ki bi njihovo premoženje na dobro obrnil in Bogu lepo služil. Zadobili so otroka u letu po Kr. 1284. Roka so imenovali sebi od boga podeleno dete, ki je pokazal kmalo u detečjih letih, da ga je Bog za kaj posebnega odločil, tudi so na njegovih persih rudeči križ (skrivnostno znamenje) zapazili. Ob sredah in sabotah je samo enkrat materno mleko zizal, in kadar se je jokal, ga niso mogli ležeje vtolažiti, da so Mariino podobo mu pokazali alj mu njo u ročice podali (izjemna drža). Tako skerbno so ga odgojili njegovi stariši, dokler še je nedolžen dečec bil. Dvajset let star zgubi svoje stariše, ter je zdaj dedič znamenitega premoženja. Ker si pa ni upal u tolikem bogastvu svoje duše zvličati, in je hrepenel po bolj nebeškem kakor po zemeljskem bogastvu, sklene u prostovoljnem vbožtvu Kristusa Gospoda našega nasledovati; in vse gotove dnarje med vboge razdeli (izjemna odločitev). Še nekaj svojega blaga je prodal, in tudi te dnarje med vboge razdelil. Ostalo blago, katero prodati ni mogel, pusti svojemu stricu, se skrivej romarsko obleče, zapusti svojo domovino, ter se u Rim nameni.

Na poti je bogajme kruha prosil, in je mnoge težave prebil. Stopivši na Toskansko začuje, da u mestu Akvapendente kuga razsaja. Kmalo občuti u svojem sercu goreče želje, kužnim bolenikom streči, da bi tako svojo življenje dal Bogu u dar ljubezni. Božjemu poklicu koj pokoren gre u bolenišnico, prosi dovoljenja bolenikom streči, ter kmalo vse mogoče dela ljubezni opravlja. Zdelo se je, da je Bog to junaško ljubezen sv. Roka za blagor in srečo celega mesta pri tej priči plačati hotel, ker kuga moriti neha, in mestjani popolnoma ozdravijo. Enako se je zgodilo tudi u mestu Cesena, kamor se je sv. mož napotil, berž ko je slišal, da tam tudi kuga ljudi mori !..!

Nato je šel v Rim in na njegovo priprošnjo je kuga ponehala. Potoval in stregel je bolnikom tudi po drugih krajih.

Med temi mestami je bila tudi Piacenca, kder je svetnik precej dolgo kužnim bolnikom stregel. Zdaj Bog dopusti, da sv. Roka tudi ta bridka bolezen napade. Prehudih bolečin je večkrat na glas javkal in izdihaval. Da ne bi drugih bolnikov nadlegoval, je prosil, naj ga u kaki daljni ulici u kakšen kot položijo. To se zgodi; alj sosedi so se bali, da ne bi tudi kuge nalezli; zatorej svetnika primorajo iz mesta gladko se pobrati, za katero je vendar toliko zaslužnja imel. Alj to ga ni kaj žalilo, timveč je bil le vesel, da je saj nekoliko svojemu Zveličarju podoben postal, kteremu se je tudi dobro s hudim vračalo; vzeme svojo palico, poiše vse svoje moči, ter težko svoje boleno truplo nese vun skoz mestne vrata. U bližnem gojzdu, kamor je prikoračil, najde neko tesno bajtico, u kateri se na tla vleže, u veselem zaupanju, da bo tukaj vmerl. Alj Bog mu na pomnoženje njegove nebeške dike še dalje živeti odloči; zatorej ga tudi s potrebnim živžem oskrbi. Ne daleč od tega gojzda je u gradu stanoval neki plemenitaš. Eden plemenitaševih pesov je med obedom večkrat kako hrano iz mize vzel, ter nesel tajisto ravno sv. Roku; kar je sluga sledivši za pesom videl. Blizo bajtice je izviralta studenčnica, ta je svetniku bila za žejo, s njoj si je tudi svoje rane izpiral, svoje bolečine lajšal !..!

Ko slednjič ozdravi, z znamenjem sv. križa v Piacenci ozdravlja kužne bolnike. Po božjem glasu opozorjen se spet vrne v svojo domovino, kjer pa ga kot izčrpanega romarja ne prepoznajo ter v rodnem mestu kot ogleduha vržejo v ječo. In tam se ob njegovi bedni smrti razodene njegova svetost in svetniška osebnost.

Slednič mu Bog razodene dan in uro njegove smerti; sv. Rok poprosi svojega temničarja za mašnika, da bi se njim svojih grehov spovedal (vikanje mašnika). Mašnik pridejo, ga

vidijo vsega u nebeški svetlosti; ga spovejo ter spoznajo njegovo veliko svetost. Na to dirjajo mašnik u eni sapi k poglavarju, mu povejo, kaj so videli, zraven opomnivši, da je zares velik svetnik, nedolžen jetnik u temnici zapert. Poglavar se sicer temu smeje, pošlje vendar temničarja, da bi to reč preiskal. Temničar, dveri otvorivši, najde vso temnico u nebeški svetlosti, svetnika pa na zemlji ležečega in že mertvega. Zraven njega je ležala tablica, na kateri je bilo zapisano njegovo ime. Poglavar to zvedši ves osterni, pové svoji materi, ktera je sv. Roku babica bila. Ona dirja u temnico; na rudečem križu, kterega je sv. Rok s seboj na svet prinesel, spozna, da je to u resnici njeni ljubljeni vnuk, kterega je že dolgo mertvega objokvala. Lehko si mislimo, kaj je ona, kaj so vsi drugi mestjani o tej prigodbi občutili. U svojem 34. letu je te velik služavnik božji sveto umerl. Truplo tega svetnika so s največim spoštovanjem in častjo pokopali. Sv. Roka so vsikdar do naših dnevov posebnega varha zoper kugo spoznali in s čudovitim pridom u pomoč klicali.

V *Nauku in posnemi* Slomšek podrobno spregovori o dobrih in slabih straneh zemeljskega bogastva ter o malo iskani vrednoti, o duhovnem bogastvu. Povzemamo le glavne misli:

1. Sv. Rok ni upal u obilnem časnem bogastvu svoje duše zveličati; torej sklene u prostovoljnem vbožtvu živeti po izgledu Kristusovem. Posesť časnega premoženja sama na sebi nikakor ne zavira večnega zveličanja. Lehko smo bogati in vendar zveličani. To vidimo pri mnogih velikih svetnikih, ki so na zemlji veliko bogastva posedli, in se zveličali. Alj vendar ne moremo tajiti, da bogastvo tega sveta je že mnogim ljudem bilo spotika zveličanja in priložnost pogubljenja. Kristus to resnico sam spriča s temi besedami: »Resnično vam povem, da bogat pojde težko u nebeško kraljestvo. In spet vam povem: Lažej je kameli iti skoz šivankino uho, kakor bogatemu priti u božje kraljestvo.« Mnogi se za bogastva del pogubijo, ker si ga po krivici pripravijo. Drugi se za bogastva del večno pogubijo, ker krivično pridobljenega bogastva lastnikom ne povernejo. Spet drugi, ker svojega bogastva dobro ne obernejo, timveč samopašno pozapravijo, siromakom prepričo darujejo, alj ga celo na vsakotere grehe in hudobije vžijejo. Slednič se mnogi pogubijo, ker svojo serce preveč na dnarje in blago navežejo, tajisto brez vse mere in skoraj več ko Boga samega ljubijo; zatorej le malo na večnost in na zveličanje svoje duše pomislijo, temveč le na to, kako bi svojo bogatijo ohranili in pomnožili, ko bogatin u evangeliju !...!

2. Sv. Rok je bolj hrepenel po nebeški, ko po zemeljski bogatiji. Za uno si je prizadeval s tim, da je u prostovoljnem vbožtvu živel, bolenikom ljubeznivo stregel, vse protivnosti poterplivo nosil, in po drugih krepostnih delih, ktere je do svoje smerti goreče opravljal. Kako razumno se je sv. Rok u tem obnašal! Zemeljska bogatija je nečimerna, ne more človeka prav zaprav razveseliti, ne u resnici osrečiti. Terdo, s težkim trudom in skerbjo se pridobi, in ker smo pridobili, nismo mirni pri njej. Zemeljsko bogastvo lahko mnogoverstno zgubimo. U eni uri je naj veči bogatin berač. Ohranimo pa bogastvo do konca svojega življenja, mormo ga vendar o smerti zapustiti. Na drugi svet ga ne moremo seboj vzeti. U življenju bogastvo nikogar ne ovaruje boleznj alj drugih nesreč !...! Celo druga je s duhovnim, nebeškim premoženjem. To je pravo premoženje, ki človeka razveseljuje in osreči. Lehko si ga pridobimo, varno ga posedemo. Nihčer nam ga ne more po sili vzeti. Duhovno premoženje nas tolaži u smerti, nas spre vodi na uni svet. Na sodbi božji je s nami in nam daja veselo serce. Časne smerti sicer ne odverne od nas, da nam pa nebeško življenje zadobiti, koje bomo celo večnost u popolnem miru in blaženosti vživali. Po dobrih delih, po krepostih, poterpežlivosti u križih in težavah, po spolnovanju božjih in cerkvenih zapoved si tega premoženja pripravimo. »Hočete li, ljubi moji bratje! obogateti, hočete bogastva imeti,« govori sv. Gregor papež, »išite pravega bogastva !...!

Sv. Joanez Nepomučan, mučenik (Djanje I., 498–503), nam znani sv. Janez Nepomuk, čigar zanemarjeni kipi še krase nekatere rečne mostove po Sloveniji; zakaj, celo večini krajanov ni znano. Njegova življenjska pot in pogumno mučeništvo sta zaznamovala konec 14. stoletja na Češkem ter kasneje njegovo češčenje razširila zlasti po vsej Avstriji.

Bil je rojen v trgu Nepomuk blizu Prage. Starši so bili dolgo brez otrok, sprosili so ga na Marijino priprošnjo. Že ob njegovem rojstvu so se nad »njih hišo čudne lučice prikazale, ktere so za pomen njegove prihodne svetosti imeli.« Še kot otrok je nevarno zbolel in po zaobljubi starišev k Mariji Devici čudežno ozdravel (nenavadno znamenje). Kot že odraščen »deček« je najraje ministriral pri maši in rad je molil.

U šoli in doma se je rad učil, in tako visoko učenost dosegel, da so ga za doktorja svetega pisma in duhovskega pravnštva povzdignili. Mašnik posvečen se je cel mesec od človeške družine odločil, ter se s velikoj molitvijo, s postom in ojstrim pokorjenjem na svojo prvo darovanje sv. maše pripravljal. Kmalu na to je bil pridgar pri Devici Marii u Prazi postavljen, kder je svojo službo toliko hvale vredno opravljal, da je bil od Pražkega nadškofa korar in predgar pri stolni cerkvi izvoljen kar je tudi do konca ostal. Venceslav, tačasni česki kralj je s svojimi dvorniki njegove pridege rad poslušal, in ga za del njih visoko obrajal. Ponujal mu je škofstvo u Litomišlu in pozneje bogato proštijo u Višegradu; pa sv. Joanez vsega tega ni hotel, ker je menil, da s službo božje besede več prida stori. Kraljica Joana, žena kralja Venceslava, si ga je spovednika, in svojega milošinarja izvoljila. Ravno to je priložnost dalo, da je sv. Joanez tako častit mučenik postal. Kralj namreč, ki je za svoje kraljeve opravila in dolžnosti malo maral, je skoz prešestvanje, pijančvanje in svojo grozovitnost u veliko pohujšanje svojih podložnih silo hudobno živel; pobožna kraljica ga je prosila, opominala in svarila, pa vse ni pomagalo. Spovednik ji svetje, vse mirno poterpeti, in rajši s molitvijo in drugimi dobrimi delami kralju spreobernenje od Boga izprositi [...]

Kralj Venceslav pa je bil vse drugačnih misli. Hotel je vedeti, česa se kraljica pri Joanezu Nepomuku spoveduje. Sam nezvest je posumil v njeno zvestobo in tako se je na spovednika pričel pritisk.

Ta grešna radovednost ga je čedalej bolj pekla. Pokliče k sebi sv. Joaneza, in mu po dolgih ovinkih svoje želje razodene, mu tudi nekaj praznih uzrokov pove, zakaj od njega to želji, ter mu vso svojo veličast obeča, ako mu njegove želje dopolni. Sv. Joanez se tega silno prestraši, kralju pravi, kolika pregreha bi bila, ako bi spovednik naj manjšo reč iz spovedi razodel, in mu na ravnost pove, da taužentbart raj umre, ko v njegove želje dovolji. Kralja tak odgovor scer vjezi, vendar svojo jezo zakrije, in meni pri drugi priložnosti kaj več opraviti [...]

Taka priložnost se je kmalu našla. Okrutni kralj je namreč dal peči svojega kuharja na ražnju, ker mu je na mizo prinesel premalo pečenega kopuna. Nihče se ni upal kralju zoperstaviti, le sv. Joanez je pogumno stopil k njemu in ga posvaril zaradi te okrutnosti. Kralj pa ga ni ubogal, marveč ga je vrgel v ječo. K njemu je poslal ječarja z grožnjo, da mora izpolniti kraljevo zahtevo, če hoče ostati pri življenju. Nato kralj poskusi še zlepa, se opraviči, češ da mu je žal in ga naslednji dan k sebi povabi na kosilo. Tu svojo zahtevo ponovi, spovednika pridobiva »s velikimi obljubami, po tem pa s grozovitim protenjem«.

Ker pa vidi, da s vsim tem nič ne opravi, vkaže sv. Joaneza spet u ječo vreči, ga hudo terpinčiti in s baklami po životi nevsmileno žgati. Serčen mučenik pa med tolikim terplenjem svoje oči k nebesam povzdiguje, in pogosto presvete imena Jezus in Maria izreka. Po dolgem strašnem terpinčenju kralj sv. Joaneza spet prostega izpusti. Sv. mučenik nobenimu človeku prestanih muk ne pove, temuč ko zaceli, kakor poprej svojo službo oskerbuje. Ker mu je Bog naznanil, da bo za svoje molččnosti del življenje dati moral, je u svoji zadni pridgi u nedelo pred velikim Križovem od svojih poslišavcov slovo vzel. Govoril je po besedah sv. evangelia: Čez majhno me ne bote več vidlik /.../

Ko se je po romanju k Devici Marii v Boleslavo, kjer se ji je z gorečo molitvijo za zadnje smrtno bojevanje priporočil, zvečer vrnil v Prago, ga je kralj zagledal sloneč pri oknu in zaničljivo ogovoril: »Čuj, far! Umerl mi boš, kakor resnično živim, če mi berž ne poveš vse, kar se ti je kraljica izpovedala. Zaprisežem, da boš vodo pil!« Svetnik pa mu je odgovoril: »Rajši taužentkrat umerjem.« Kralj ga nato da »okovariti« (ukleniti) in ko se zmračí, zapové svetnika na most peljati in v reko Veltavo (Moldavo) vreči.

To se je zgodilo u letu 1383. Akoravno po noči storjena, vendar ni skrita ostala ta strašna hudobija. Lepe lučice (nepričakovano sporočilo) namreč so semtertje letale okolj svetega trupla; torej ima sv. Joaneza podoba majhne zvezdice okolj glave /.../ Drugo jutro najdejo sred vode na suhem sv. Joaneza truplo, celo nepoškodovano. Korarji ga sperva u bližno cerkev denejo, kmalo ga pa u stolno cerkev slovesno prenesó, kder so ga verni kot svetnika častili, Bog pa z mnogimi čudeži (sporočili iz duhovnega sveta) poveličal. Čez 300 let ga iz groba vzdignejo, in njegov jezik nestrohnem zlo tak najdejo, kakor je živega človeka /.../

Nauk in posnema se osredinjata na dve važni vprašanji v življenju kristjana: na vlogo govorjenja sploh in na neoporečnost resnice o spovedni molččnosti. Za oboje je svetnik prepričljiv vzgled. Slomšek pravi takole:

1. Sv. Joanez je neprestrašen govoril, kadar je bila njegova dolžnost govoriti, ter je hudobnega in okrutnega kralja svaril, pa ravno tak je molčal, kadar mu je bilo molčati, ter ni besedice iz kraljičine spovedi povedal, čeravno ga je kralj h temu s lepimi obljubami zapeljati, in s protenjem in terpinčenjem in clo s grozovitno smertjo prisiliti hotel.

O pravem času govoriti, ob pravem času molčati je vsakemu k izveličanju potrebno. Koliko grehov se stori, ker se govori, kar, kedar in komur bi se povedati ne smelo; in ker se molči, kedar bi se molčati ne imelo. Kedar zoper poštenje in dobro ime svojega bližnega govoriš, kedar njegove skrivne pogrške raznašaš in praviš takim, kterim jih ni vedeti; kedar lažeš, kolneš, brez potrebe prisegaš, zakramentom nečast delaš, zoper Boga in prejpostavle nevoljno godernaš, razžaljenikom hudo rečeš, nesramno klafaš alj zaničljivo od sv. vere in cerkve in svetih reči govoriš i. t. d., tolikobart se pregrešiš, ker govoriš, ko bi govoriti ne smel Nasproti, kedar molčiš, ako drugi nesramne, hudobne marne imajo, alj bližnega obnašajo (ogovarjajo), alj od svetih reči zaničljivo govorijo, alj kedar vidiš podložne grešiti, pa jih ne posvariš, alj kedar pri spovedi svojih grehov čisto ne poveš, alj ti ni mar za božjo čast in za prid svojega bližnega le besedico ziniti i. t. d., toljkobart grešiš, ker molčiš, ko bi molčati ne imel. Vzemi si toraj sv. Joaneza u izgled, in zapomni si, kar sv. pismo pravi:« Je čas molčati in je čas govoriti.»

2. Sv. Joanez ni povedal, kar je na spovedi čul, naj se je ravno kralju zameril in u smert zapadil. Kar je sv. Joanez storil, je vsakega spovednika sveta dolžnost. Naj bi mu tudi za življenje šlo, vendar besedice ne sme komu ziniti, kar na spovedi čuje, in ne ve se,

da bi kedaj kateri spovednik to dolžnost bil prelomil. Tako Bog sam (po svoji dobroti in obzirnosti) za skrivnost sv. spovedi skerbi, da bi se ti grešnik ne sramoval svoje grehe povedati. S čem se tedaj še hočeš izgovarjati, da svojih grehov odkrito na spovedi ne poveš, ker vendar dobro veš, da spovednik ničesar iz spovedi razglasiti ne smejo? Ne daj se nikolj od napčne sramožljivosti zapeljati, da bi kak smertni greh na spovedi zamlčal.

Tako se nam od strani do strani odkriva enkratna tako raznolika in veličastna podoba svetnikov, pa tudi nepresežna moč vere, temeljita teološka vednost, življenjska izkušnja in katehetska pronicljivost njihovega povzemalca in razlagalca – svetniškega kandidata A. M. Slomška. Tudi naš sodobni obraz se kaže v njegovem ogledalu!

Bolj ko se zazremo v luči svetniških življenj, njihove duhovne vsebine, v evropsko krščansko preteklost, več nepojmljivih in neverjetnih znamenj božjega delovanja odkrijemo. Spremljala so jih, kot nekoč apostole. Globoko verni Slomšek nikakor ni dvomil v čudeže in čudežne dogodke, zakaj bi mi, saj tudi v sodobnosti takih prič vere ne manjka (npr. sv. Janez Vianej, sv. Favstina Kovalska, sv. Maksimilijan Kolbe, sv. p. – Pij). Izredne osebnosti doživljajo izredne stvari.

Polno čudežev in otroške vere je npr. življenje kmečkega patrona sv. Izidorja, sv. Foke, vertnarja, mučenika, sv. Boštiana, hlapca – in mnogih drugih.

Sv. Izidor, kmet in torej posebno kmetom in vsim, ki so niskega stanu, prelep izgled, je bil rojen na Španskem, blizu poglavitnega mesta Madrid. Njegovi starši so bili revni, pa pogabojeci. Ker so sv. Izidora sevilskega nadškofa posebno častili, so tudi svojemu sinu ime Izidor dali (.../ (Djanje I., 476–479).

V kratkem življenjepisu so izpostavljene njegove posebne lastnosti, že za življenja povezane s čudežnimi dogodki, ki so na kratko povzeti.

Sv. Izidor je služil na pristavi gospodarja, plemiča. Pred delom je vedno molil, obiskoval sv. mašo. Drugi hlapci so ga pri gospodarju tožili, češ da zamuja na delo. Gospodar gre preverjat govornice; na polju vidi ob ratarju Izidorju še dva druga pluga z belimi volmi, ob njih pa dva ratarja. Začuden ga vpraša, kdo mu pomaga orati. Izidor o tem ne ve nič. Gospodar Bergas spozna in se prepriča, da Izidorju pri delu pomagajo angeli. Blagoslov polja (zgovorno znamenje) ga prepriča o svetosti Izidorja. Naslednji nenavadni dogodek se je zgodil na paši. Otrok ga pride v cerkev klicat, da je volk voli napadel. Odgovoril mu je: »*Le pojdi domu, moje dete, božja volja naj se izide.*« Kaj Izidor po maši na paši najde? Mrtvega volka pri voleh. O njem je tudi zapisano, da ni

(.../ veseljačil, ni klel, ni hudičeval; s nesramnimi in razvujzdanimi se ni nikdar pečal, nevarnega, nečimernega veselja, kakor plesa alj igre, se nikoli vdeležil. Marnov in pesem, ki bi bile malo kaj na klanje vlekla, nikolj ni terpel, nobeden se vpričo njega kaj tacega prederzniti ni smel (.../ U svojem samiškem kakor u zakonskem stanu je sv. Izidor dobrotliv ubogim bil, in Bog mu je dostikrat s očitnim čudežem pomagal, da je le, kakor je željel, vbogaim dati mogel. Neko saboto je vse, kar je gleštal, že med vboge razdelil, kar še en berač pride in ga za božji dar poprosi. Izidor je dobro vedel, da je omara že prazna, vendar reče svoji ženi: »Pojdi poglej, ali ni ničesarca več, vbogajme dati (notranji namig kot sporočilo).« Ona gre, in se silno začudi, ko poprej prazno omaro naenkrat polno živeža zagleda. Večbart se je vidilo, da se mu je pšenica alj drugo žito, ki ga je

v bogim dajal, u rokah množilo /.../ Sam se je ojestro postil, spokorne dela opravljal /.../ Zadnič zboli, in ker mu je Bog dan njegove smerti razodel, se je na zadno uro po vsej moči skerbno pripravljaj, da so vse pričejoče solze polile. Kmalo potem je svojo dušo polno božje milosti in zasluženja Bogu sporočil in mirno u Gospodu zaspal leta 1130.

Štirdest let po njegovi smerti izkopljejo njegovo sveto truplo iz groba, kamor je bilo pokopano, pa bilo je še vso celo, kakor tudi obleka na njem. Prenesli so ga slovesno u cerkev sv. Andreja; med tem so vsi zvonovi celega mesta Madrida sami od sebe čudno (čudežno) zvonili. Še več drugih čudežev (sporočil duhovnega sveta), se je pri častiti prenesbi njegovega sv. trupla zgodilo, posebno med bolniki, med kterimi so bili neki tudi kraljevega rodu. Pa tudi u življenju je Bog sv. Izidora s mnogimi čudeži poveličal. Enega dne je bil njegov gospodar na polji silno žejn, in sv. Izidora pobara; ali bi ne vedel blizo za kak studenc. Izidor mu stran pokaže rekoč: »Tam le je studenc.« Gospodar gre, pa drugega ne vidi, kakor suho peč (skalo), in misli da ga je Izidor vkaniti hotel. Sv. Izidor pa stopi, in s svojo palico po peči vdari, in na enkrat iz nje najčistejša voda priteče. Čudno je tudi hčero svojega gospodarja mertvo obudil. Dan denašen se sv. Izidor po vsem Španskem mogočni priprošnik časti, ne le od priprostega ljudstva, temuč tudi od duhovstva in kraljeve in drugih naj imenitnejših rodbin. Njegovo še nestrohneno sv. truplo se vidi u sreberni s dragim kamnjem okinčani raki alj trugi, ktero so srebrarji Madriški iz svojega naredili, in katero na šestnajst jezarov cekinov vrednosti cenijo. U letu 1612 je bil sv. Izidor s sv. Ignaciom, s sv. Frančiškom Ksaveriom, s Filipom Neriom in s sv. Terezjaj od papeža Gregoria XV. u versto svetnikov prišet.

Od tega časa je češčen tudi po naših krajih.

Nauk in posnema prinašata vzgojne napotke in vzpodbude o stanovskih vprašanjih, vključujeta pa tudi »kulturo govora in kulturo obnašanja«, ki je v naši sodobnosti na nižji stopnji, kot v Slomškovem času.

1. Sv. Izidor je u niskem kmetiškem stanu sveto živel in se izveličal; tako zamore človek u vsakem stanu sveto živeti in se zveličati. Sv. Izidor je svetost in zveličanje dosegel, ker se je vsakega greha skerbno varoval, dobrega obilno storil, svoje dela in dolžnosti voljno izpolnoval, križe in težave poterpežljivo prenašal, ter božje in cerkvene zapovedi zvesto deržal. Tudi ti zamoreš kakor on – le prav terdno skleni, to storiti /.../

2. Dasiravno je sv. Isidor težko delal in veliko po svojem stanu terpel, vendar nikolj preklinjal ni, kakor je nekterih ljudi gerda navada, ako jim kaj po volji ne gre. Nikoli ne kolni ne dela, ne živine, nar manj pa ljudi; kletev se za kristiana ne spodobi, in Boga žali. Kletev je strašen guč alj marn pogubljenih u peklju, ker eden drugega rotijo in preklinjajo; ne bodi jim u življenju tovarš, da po smerti u njih družno ne prideš. Kako boš neki pred Jezusom enkrat na sodbi obstal, ki gerdo kolneš, ako pomisliš, da bo človek za vsako nepotrebno besedo pred večnim sodnikom težek odgovor dajal? Praviš da le kolneš, če te kaj vjezi; ali te morde jeza izgovori? Ne veš, da je keršanska dolžnost jezo premagovati? Ako se jeziš, grešiš, ako pa u jezi celo kolneš, še večji greh storiš. Stariši, ki svoje otroke kolnejo, se dostibart izgovarjajo, da morajo kleti, ker otroci so svojoglavni in jih ne vbogajo; pa tudi njih izgovor ne velja. Veliko je namreč otrok, pri kterih se s lepim več opravi, ko s hudim. Kder pa lepa beseda in ojestro svarjenje, ako jepotrebno, kaj ne pomaga, tudi kletev pomagala ne bo /.../ Če si se kleti navadil, da iz navade kolneš, toljko hujše za te, ker u hudi grešni navadi tičiš; prisrčno Boga prosu za pomoč, in skerbno si prizadevaj, navajene kletve se odvaditi; zakaj »preklinjavci bodo pogubljeni,« pravi sv. pismo. Zato tudi sv. Pul verne svari, rekoč: »Nikarte ne preklinjajte.«

Za zaključek te izbrane predstavitev šestih svetniških življenjepisov iz *Djanja* je izbran še eden, ki je pripovedno mojstrsko izpeljan. Odlikuje ga pripovedna živahnost, dinamičnost dogajanja, jasnost izražanja in pogovorna plastičnost z ekspresivnimi prvinami. Bralca kot očividca pritegne v dogajanje. Vsaka beseda, vsaka poved je sporočilno funkcionalna, na svojem mestu. Bere se kot osem let kasneje napisani Martin Krpan. Le proti koncu se opis zresni, saj je burkež in godec, kasnejši svetnik mučenik, sv. Filemon, v času preganjanja kristjanov godčevsko držo opustil, ni počastil malikov, marveč priznal Kristusa in kot mučenik srečen zanj umrl. Res, kako čudna so Gospodova pota! Tudi danes.

Vse v sodobnosti izstopajoče jezikovne prvine (tako polstavki, pogovorne besedne zveze, besedišče s panonizmi, s terminološkimi in z ekspresivnimi tvorjenkami, funkcionalno zaporedje opisnega preteklika z zgodovinskim sedanjikom, namernim nedoločnikom kot skladenjskim strnjevalcem, trpnikom s se, in še kaj) so odlika Slomškovega ubesedovanja, značilne pa so tudi za nepričakovan razplet zgodbe Filemonovega življenja. Ker je besedilo krajše, bo navedeno v celoti.

*Za cesarja Diokleciana, ki je kristiane nevsmiljeno preganjal, je živel u egiptovske pokrajini Tebaidi, u mestu Antinoe nek brezbožnik, po imenu Filemon, ki je s godboj svoj vsakdanji kruh si prislužil. Kedar je on na svojej pišali zapiskal, je vse na nogah bilo, in je on pobrenkal, je vse u veselje se zavilo. Verh tega je bil bistroumen, da malo takih, je znal burke vganjati in kratkočase delati, da kamorkoli je stopil, je vse s veseljem ga sprejelo. Clo mestni velikaši so ga radi povabili, da jim je norce bril in smešnega kaj povedal. (SV. Filomen, godec in mučenik, *Djanje*, I., 128–131)*

Tisti čas pride povelje od cesarja Diokleciana, da vsakdo kristianov ima ali malikom darovati, ali pa do smerti tepen in šiban biti. Nato večdel vsi vérniki zbežé, ali se po berlogih poskrijejo; samo duhovniki in nekoji drugi, ki so bolj serčni in pogumni bili, ostanejo: ali sleduhi jih kmalo ovohajo in pred mestnega poglavarja Ariana ženejo; bilo jih je vsih skupej sedem in trideset. Mestni glavar ves serdit jim dan odkaže, kterega imajo ali malikam aldovati, ali brez milosti mučeni in umorjeni biti. Take dni je vselej nesošteta množica ljudi se sošla; od vsih krajev so derli, vse se jih je lomilo in terlo, med njimi je bil tudi burkež Filemon, ves radovedčen, kaj se bo godilo s vjetimi kristiani.

Ura doteče, vjetnike priženó in vsih oči se na njih obernejo; oni pa zaporedom kakor pridejo, zaničljivo na malika gledajo in le kedar smertno orožje ozrejo, se vidi, da se njih čelo izjasni in nekako notranje veselje u njihovem očesu igra. – Samo eden zmed njih, Apoloni s imenom, ki je bil diakon ali duhovnik nižjega reda, je bil sicer močno pobožen; ali zadostne pogumnosti, zažugane muke prestati, vendar ni imel, tudi na milost božjo in njegovo pomoč je premalo zaupal: tode od vére odstopiti ni hotel. U tej hudi zadregi je sklenul podkupiti kakega nevérnika, da bi namesto njega daroval. In ko premišljava, na koga bi se obrnul, zagleda kot nalaš Filemona, kterega je dobro poznal; mu pomigne, tiho pošepeta, kaj bi rad, in mu štir zlate oblubi. Filemon je hitro pri volji, vzame denar, kterega mu Apoloni ponudi, in poverhnje oblačilo njegovo, ter mu svoje godbeno orodje shraniti da. Ali ravno na tem potu ga je milost božja čakala, mu oči odperla, in tega terdega nevernika u pobožnega in serčnega kristiana prestvarila (Slomškov komentar dogodka).

Filemon stopi bližej do Ariana, ki ga pod ptujoj oblekoj ni spoznal, in namesti darovati se na čelu prekriža, rekoč: »Jaz sim kristian, in tvojim malikom ne bom daroval.« Arian ves nevoljen, mu veli: »Ako ne boš daroval, se ti bo godilo, kakor tistim, ki so ravno

zdaj, kakor si sam vidil, zavolj terdovratnosti svoje žalostno smert storil.« Filemon odgovori: »Iz ljubezni do Jezusa Kristusa sim pripravljen vse terpeti, kar mi žugaš, in družega ne želim, kakor skorej u večni pokoj priti.« Na to se sodnik še bolj razserdi, od jeze s zobmi škriplje svojim trinogam ukaže, pogumnemu vjetniku obraz razkriti, in zagledaje občno znanega burkeža vsa množica od smeha skakati in s rokami plaskati začne; vse je namreč mislilo, da nalaš in samo za kratek čas je to storil.

Tudi Arian se začetno nekoliko pomuzne, potem pa ves resen veli, da zdaj ni čas burke vganjati, in ker je berž ko ne marskdo se nad njegovim sedajnim vedenjem pohujšal, mora brez odloga malikom darovati; vsim pokazati, da je samo za smeha voljo se tako všemil in kakor kristian se obnašal. Ali Filemon mu ravno tako resno odgovori: »Pri živem Bogu ti zaterdim, da resnico govorim; jaz sim kristian.« Arian ves osupnjen ne vé kaj bi začel, potem se clo prijazno k njemu oberne, rekoč: »Glej! Ljudje te toliko radi imajo, in lahko si preživel sebe in svoje. Kdo vendar te je tako preslepil, da si taki bedak postal, in sebe in ženo in otroke svoje u tako nevarnost pripraviš? Kakor hočeš, sam si izberi, ali veselo življenje ali grozovitno smert. – Ker se pa Filemon od svojega terdnega naprejzvetja vkrenuti ne da, mu glavav nekoliko dni pomisleka da, nadjaje se, da ga bodo žlahta, žena in otroci pregovorili in vmajali; ali Filemon je bil med tim časom toliko srečen, s kerstnoj vodoj prerojen biti, ter je potem še stanovitniši pravo véro pričal in od dne do dne popolniši dohajal.

Ker je njegova žlahta vidila, da prave vére nikakor zatajiti noče, je zatožila diakona Apolona, kateri je po njenej misli naj več se zadolžil, da Filomen je kristian postal; zategadel Arian obadva Apolonia in Filemona pred svoj sodni stol zakliče. Pridša bota obedva nevsmileno tepena; noge so jima prevrtali, skoz rane verv potegnili in po mestnih ulicah semtertje vlačili; ali ravno to nečloveško divjanje ju je u véri še bolj poterdilo, in sodnik vidši, da ju zmagati ne more, jima glavi odsekati ukaže. To se je godilo 25. marca 287; sv. katolška cerkva pa njuni spomin 8. marca obhaja. – Ne dolgo potem se je tudi sodnik Arian preobernal in življenje za sv. vero dal.

Nauk in posnema ponovno načenjata vprašanje »zabavne glasbe«, plesa in veseljačenja, kar Slomšek na mnogih mestih skladno z naukom vere odsvetuje.

1. Sv. Filemon poprej godec, se je potem preobernal. Kako srečen pač je bil! Godcov, piskačev, burkežev in posvetnih dobrovoljcev tudi dan današni cele kupe vidimo, ali kdo iz med njih se preoberne? Lahko rečem, da redki so. Godčevski posel je tako nevaren in u toliko grehov najbližna priložnost, da se skorej vsakemu odsvetovati mora. Tisti, ki u nedelah in praznikih po kerčmah brenkajo in okrogle godejo, se vdeležijo vsih grehov, ki se na plesu storé, in gorjé jim na sodbi božjej! Marskaka drago odkupljena duša plesaje in piskaje u pekel pade; kajti na plesišču se vsi grehi s človekom vred verté. Kdor hoče srečen biti na tem in unem svetu, naj bolje, da se nikdar na plesišu ne zaverti !...!

S temi razmeroma obsežnimi življenjepisnimi ponazoritvami izbranih svetnikov (treh svetnic in šestih svetnikov) se zaključuje predstavitev Slomškovega *Djanja Svetnikov božjih*. Njegova beseda nas je po svoji miselni vsebini in globini (odkritju skrivnostnih sporočil) kot tudi jezikovni ubeseditvi nagovorila bolje, kot vsakršna druga podrobna jezikovna analiza. Ta ostane še za prihodnje. Spričo dosežene normativne urejenosti na vseh jezikovnih ravneh (kljub manjšim individualnim odstopanjem) in sporočilne sproščenosti je poenoteni slovenski knjižni jezik *Djanja Svetnikov božjih* prešel med ljudi in prispeval k pisni in govorni kulturi najširšega sloja slovenskega prebivalstva v 19. stoletju. Zgled ubesedovanja je bil tudi pišočim 19. stoletja, zlasti v območju nabožnega

(cerkvenega) pa tudi posvetnega slovstva. Lahko si je predstavljati, da tako delo ni ostalo brez tvornega odmeva. Poenoteni skupni slovenski knjižni jezik, njegov ubesedovalni polet in razmah je bil v teh besedilih praktično preverjen in preizkušen.

Hagiografije svetnikov pomenijo vsestransko versko, vzgojno in kulturno obogatitev, so odkritje sporočilnosti duhovnega sveta. Bralcem so odkrivala najbolj dramatične osebne odločitve svetnikov, posebej mučencev, v kar so jih silili in se nad njimi okrutno izživljali zatiralci krščanske vere – v vseh obdobjih zgodovine. Kako so nam blizu! Njihovo pobožno svetostno držo so pogosto spremljali čudeži, ki se nam danes zdijo neverjetni; potrjevali pa se niso le v njihovem življenju, marveč tudi ob njihovih grobovih. Slomšek očitno ni dvomil vanje, saj jih iz življenjepisov ni izločal, marveč jih je kar sproti z lučjo vere komentiral.

Posebnega pomena v tem delu pa je Slomškov *Nauk in posnema* ob vsakem življenjepisu ali cerkvenem prazniku. Gre za praktično katehezo, izoblikovano ob značilnih krepostih, karizmah, predstavljanega svetnika. Ta zajema vsa področja, ves razpon človekovega vsakdanjega zemeljskega in duhovnega življenja. Pretresane so vse slabosti, vsa grešna dejanja in nakazani izhodi iz njih v luči vere, sv. pisma in cerkvenega nauka. Pa na tako preprost, razumljiv pogovorni način! Vredno bi bilo vsa ta Slomškova samostojno napisana vzgojna poglavja posebej izdati. Razumljivo, da so zaznamovana s cerkveno in z družbeno stvarnostjo tedanjega časa, vendar so po svoji miselni globini neoporečna in tudi danes povsem aktualna. Če bi te njegove nauke posebej soočali s sodobnim družbenim stanjem, bi lahko ugotovili, kako daleč smo od vrednot, za katere si je prav on vse življenje iz vseh moči prizadeval. Iz njih je razvidno, koliko truda je treba vložiti za notranjo rast in etično držo človeka, ki jo omogoča in zagotavlja samo vera.

In še ena misel. Če bi Slomšek hotel, bi bil lahko izvrsten leposlovnri pripovednik, celo romanopisec. Imel je za to vse pogoje, odločil pa se je za višje, življenjsko pomembnejše, nadzemeljske večnostne cilje. Za vse smo mu dolžni neminljivo zahvalo.¹⁶

LITERATURA

Metod BENEDIK, 2008: *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane Škofja Loka*. Celje: Mohorjeva družba.

Ema DEISINGER, 1936–1938: Slomšek – Pestalozzi. *Slovenski učitelj*, l. 37, 1936; l. 38, 1937; l. 39, 1938.

Jože FAGANEL (ur.), 2007: *Ema Krška. Hagiografije*. Celje: Mohorjeva družba.

---

¹⁶ Glej Lendovšek 1876–1899. Med zbranimi deli Slomškovega Djanja Svetnikov božjih še ni.

- Štefan Alojzij FERENČAK, 2009: *Glasbena dejavnost Antona Martina Slomška*. Slomškovo zbrano delo III/I; Monografije I. Celje–Ljubljana: Mohorjeva družba.
- HIPOLIT, 1719, 1725: *Bukvice od slejda inu navuka Cristusa*. Ljubljana.
- Jernej KOPITAR, 1809: *Grammatik der slawischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark*. Laibach.
- Frančišek LAMPE, 1887: Antona Martina Slomška sedem postnih pridig. *Drobtinice* XXII, 23–37.
- Andreja LEGAN RAVNIKAR, 2006: Liturgična terminologija v procesu oblikovanja enotne knjižne norme. *Diachronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*. Maribor: Slavistično društvo. (Zora 41). 519–527.
- Mihael LENDOVSĚK, 1876–1899: *Ant. Mart. Slomška zbrani spisi*. Celovec: Mohorjeva družba.
- Maks MIKLAVČIČ, 1967a: Leto svetnikov – zdaj in kako? De »Anno Sanctorum preparando (I). *Cerkev v sedanjem svetu*, 1–3, 29–30.
- –, 1967b: Leto svetnikov – zdaj in kako? De »Anno Sanctorum preparando (II). *Cerkev v sedanjem svetu*, 4–6, 69–70.
- Pavla OBRAZOVÁ, Jan VLK, 1994: *Maior Gloria. Sváty kníže Václav*. Praha.
- Matija OGRIN (ur.), 2009: *Oče Romuald, Škofjeloški pasijon*. Celje: Mohorjeva družba.
- France ORAŽEM, 2001: Franc M. Paglovec – prevajalec Kempčanove hoje za Kristusok in Scupolijeve Svete voiske. *Paglovčev zbornik*. Kamnik, 117–120.
- Martina OROŽEN, 1996: *Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- –, 2006a: Puristično prečiščeni kranjski knjižni jezik v nabožnem slovstvu pred normativnim poenotenjem slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju. *Diachronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*. Uredili M. Koletnik, V. Smole. Maribor: Slavistično društvo. (Zora 41). 476–484.
- –, 2006b: Slovenske narodne legende v prozi. Globinsko pomensko sporočilo in površinska jezikovna ubeseditiv. *Obdobja 23. Metode in vrsti. Slovenska kratka pripovedna proza*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 605–618.
- –, 2007a: Prepleti medzvrstnih jezikovnih prvin v strokovnih besedilih prve polovice 19. stoletja. *Obdobja 24. Metode in vrsti. Razvoj slovenskega strokovnega jezika*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 59–75.
- –, 2007b: Govorne prvine v jeziku Slomškove pridige kot besedilna novost nabožnega slovstva purističnega obdobja. *Besedje slovenskega jezika*. Uredil Marko Jesenšek. Maribor: Slavistično društvo. (Zora 50). 136–153.
- –, 2008: Podoba svetega Martina v »životopisih« svetnikov in v leposlovju 19. stoletja. *Sveti Martin Tourski kot simbol evropske kulture*. Celovec, Ljubljana: Mohorjeva družba. 183–193.
- Marijan PEKLAJ, 2001: Paglovčev prevod Tobijeve knjige. *Paglovčev zbornik*. Kamnik: Občina Kamnik. 112–116.

Bernard RAJH, 1998: *Knjižnojezikovno delo Petra Dajnka kot poskus standardizacije vzhodnoslovenskega narečja*. Ljubljana.

—, 2002: *Od narečja do vzhodnoštajerskega knjižnega jezika*. Maribor: Slavistično društvo Maribor. (Zora, 19).

Anton Martin SLOMŠEK, 1835 (2. izd. 1845): *Hrana Evangelijskih naukov bogoljubnim dušam dana na vse nedelje in zapovedane praznike v leti*. V Gradci.

—, 1949–1950: *Apostolska hrana bogoljubnim dušam dana po branji apostolskih listov ino drugih bukuv svetiga pisma, za nedele ino svetke cerkveniga leta*. Pisal Anton Slomšek, nekedarjni nadfajmošter u Vuzenici. V Celovci.

Veliki splošni leksikon, 1998: Geslo Pestalozzi (Jochann Heinrich), švicarski vzgojitelj in reformator šolstva. Šesta knjiga P–Rž. Ljubljana: DZS.

Janez ZALOKAR, 1820: *Tomaža Kempčána hoja za Kristusam*. Ljubljana.

ANTON MARTIN SLOMŠEK, *DJANJA SVETNIKOV BOŽJIH* – THE EDUCATION OF SPIRIT, CULTURE OF HEART AND SPEECH IN THE NEW-SLOVENE LITERARY LANGUAGE OF THE MIDDLE OF THE 19TH CENTURY

At a time when the topic of Saints was very contemporary, Anton Martin Slomšek published *Acts of God's Saints* (1853–1854) in Graz. It was the first work based on the proposals of Viennese “young-Slovenes” which considered and introduced what were then called “new forms”, even though not quite consistently. On the syntax level and in the text, Slomšek permitted some authorial or regional characteristics which revealed the writers’ national origins. What matters to linguists is the normative (and stylistic) image of the message on all of its linguistic levels. The phonetic-morphological differences that separated the Carniola, Carinthian and East-Styrian dialects were for the first time deliberately presented by this work, so that its well formed narrative literary language flows smoothly. Hagiographies are expressed in narrative form, with no notable stylization of the message. The real narrative (referential function of language) is at times marked expressively, in accordance with the content. Syntactic patterns follow natural speaking patterns; among them, from time to time, can be found archaic morphologic and syntax calks, as well as particular old loan words, and some contemporary literary syntactic forms which were later eliminated from literary language. Most of the text’s liturgical terminology had already been translated into the Slovene language. When needed, there are synonymous new words, colloquial word connections, original regional expressions, and folk proverbs. The texts are written in a clear, comprehensible style, attractive to the reader. This approach guaranteed that the purpose of the work would be fulfilled.